

Második fejezet

Határon átnyúló hatósági együttműködés polgári ügyekben

Simon Károly László

1. Bevezetés

A jogérvényesülés európai térségeként megfogalmazott uniós célkitűzés alapvetően az igazságszolgáltatáshoz való megfelelő hozzáférést, az igazságügyi hatóságok közötti hatékonyabb együttműködést és a bírósági határozatok Európai Unión belüli szabad áramlását foglalja magában.¹ Az EU-ban mindez a tagállami határok derogálását célzó-eredményező jogalkotásban öltött testet.² E célkitűzés homlokterében kezdetben az eljárásjogi jogharmonizáció állt, és az EU-n belüli igazságügyi együttműködés alatt a joghatóság, valamint a külföldi határozatok elismerése és végrehajtása képezte a jogegységesítés húzóágazatát.³ A fejlődés második fázisaként megjelentek az eljárási jogsegélyt (bizonyításfelvétel és kézbesítés), majd az alternatív eljárásokat (európai fizetési meghagyás, kísértékű követelések európai eljárása, európai végrehajtási jogcím) lehetővé tevő uniós jogforrások. A harmadik fázisban a kollíziós jogi jogegységesítés is megkezdődött, részben a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciával karöltve. Mára az európai jogalkotás a határon átvéelő polgári és kereskedelmi ügyek jelentős szegmensét lefedi.

Az európai jogegységesítés a hazai jogalkotásra is jelentős hatást gyakorolt. Releváns külföldi elem megjelenése esetén a hazai hatóságoknak is szükséges a nemzetközi és európai magánjogi szabályokban való eligazodás és ezek együttes kezelése az ezekre reflektáló belső hazai jogforrásokkal.

¹ Ennek részletes bemutatását lásd: GOMBOS 2014a; GOMBOS 2017.

² VÖRÖS 2012, 5–6.

³ GOMBOS 2014b, 121–122.

E könyvfejezet célja, hogy egyes polgári ügytípusokban iránytűül szolgáljon az uniós és a hazai nemzetközi magánjogi szabályok rengetegében. A terjedelmi korlátok okán a kifejtés nem lehet teljes körű, néhány kiválasztott polgári ügytípusra terjed ki. Ennek megfelelően a fejezet tárgyalja a határon átnyúló anyakönyvi események, a cselekvőképesség, a határon átnyúló házassági, szülői felelősségi és tartási ügyek néhány, hazai hatóságok előtt felmerülő vonatkozását.

2. Határon átnyúló anyakönyvi események

2.1. A születés anyakönyvezése

2.1.1. Bevezetés

A gyermekek születésének anyakönyvezése mint anyakönyvi esemény két irányban hordozhat magában releváns külföldi elemet: ha magyar állampolgár gyermeke külföldön születik, vagy ha külföldi állampolgár gyermeke Magyarországon születik. Mindkét esetre vonatkoznak speciális anyakönyvezési szabályok.

2.1.2. Magyar állampolgár gyermekének külföldön történt születése

2.1.2.1. Bevezetés

Születésével a magyar állampolgár gyermeke magyar állampolgárságot szerez.⁴ Emellett ellenkező bizonyításig magyar állampolgárnak kell tekinteni a Magyarországon lakóhellyel rendelkező hontalan szülők Magyarországon született gyermekét, valamint az ismeretlen szülőktől származó, Magyarországon talált gyermeket.⁵

A magyar állampolgár *köteles* kezdeményezni gyermeke külföldön történt születésének hazai anyakönyvezését.⁶ Magyar állampolgár születését az anyakönyv akkor is tartalmazza, ha a magyar állampolgárságot születése,

⁴ Alaptörvény G) cikk (1).

⁵ 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról 3. § (3).

⁶ Aetv. 65. §.

házasságkötése, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése után szerezte meg.⁷ Erre azért van szükség, mert hazai anyakönyvezés és anyakönyvi okirat nélkül a magyar állampolgár nem jogosult személyazonosító okmányra, útlevele, továbbá nem vagy csak korlátozottan vehet igénybe magyarországi közszolgáltatásokat.

A hontalan is kérheti a külföldön történt születése magyarországi anyakönyvezését, ha a lakóhelye Magyarországon van vagy volt. A hontalan személy külföldön történt születését a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv anyakönyvezi, ha a bejegyzést olyan személy kéri, akinek a magyarországi anyakönyvezéshez érdeke fűződik.⁸

2.1.2.2. Hazai anyakönyvezés

A magyar állampolgár, az általa örökbe fogadott nem magyar állampolgár, valamint a magyarországi lakóhellyel rendelkező hontalan külföldön történt születését a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv anyakönyvezi.⁹ Hazai anyakönyvezésre csak az erre kijelölt anyakönyvi szerv jogosult. A kormány a hazai anyakönyvezésre Magyarországon Budapest Főváros Kormányhivatalát jelölte ki, amelyen belül a hazai anyakönyvezést az Állampolgársági és Anyakönyvi Főosztály Hazai Anyakönyvi Osztálya 1. és 2. végzi.¹⁰ Emellett hazai anyakönyvezésre anyakönyvi szervként jogosult 21 erre kijelölt külképviselet hivatásos konzuli tisztviselője.¹¹

A születés hazai anyakönyvezése végett *kérelmet* kell előterjeszteni. A kérelemhez mellékelni kell *a)* az adatok igazolására szolgáló külföldi anyakönyvi okiratot; *b)* a családi állapotra és a családi jogállásra vonatkozó okiratot, valamint *c)* az elektronikus anyakönyvbe bejegyzendő adatok igazolásához szükséges egyéb okiratokat. Emellett magyar állampolgár

⁷ Aetv. 66. § (1).

⁸ Aetv. 66. § (2).

⁹ Aetv. 10. § *a)–b)* és *e)* pont.

¹⁰ 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet az anyakönyvvezető és az anyakönyvi szervek eljárásáról és kijelöléséről, valamint az anyakönyvezéshez szükséges képesítési feltételekről.

¹¹ E külképviseletek a következők: bécsi nagykövetség, beregszászi konzulátus, berlini nagykövetség, berni nagykövetség, brüsszeli nagykövetség, csíkszeredai főkonzulátus, dublini nagykövetség, düsseldorfi főkonzulátus, hágai nagykövetség, kolozsvári főkonzulátus, koppenhágai nagykövetség, londoni nagykövetség, madridi nagykövetség, milánói főkonzulátus, müncheni főkonzulátus, oslói nagykövetség, párizsi nagykövetség, stockholmi nagykövetség, stuttgarti főkonzulátus, szabadkai főkonzulátus, ungvári főkonzulátus.

külföldön történt születésének, házasságkötésének, bejegyzett élettársi kapcsolata létesítésének hazai anyakönyvezésére irányuló kérelemhez csatolni kell a személyiadat- és lakcímnnyilvántartásba vételhez szükséges iratokat is, ha a kérelmező a személyiadat- és lakcímnnyilvántartásban nem szerepel.¹²

Ha a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szervnek hivatalos tudomása van arról, hogy *a külföldi anyakönyvi okirat* külföldről nem szerezhető be, vagy az anyakönyvezés külföldön nem történt meg, az anyakönyvi esemény tanúsítására alkalmas egyéb okiratot kell csatolni. Kétség esetén az eljáró hatóság a külpolitikáért felelős miniszternek vagy az adott állam Magyarországra akkreditált külképviseletének állásfoglalását kéri arról, hogy az okirat külföldről nem szerezhető be, vagy az anyakönyvezés külföldön nem történt meg.¹³

A hazai anyakönyvezésre irányuló kérelemhez mellékelni kell *a családi állapotra és a családi jogállásra vonatkozó okiratokat* is. Ha az apasági vélelem a szülők házasságán alapul, a kérelemhez a házasságkötésről kiállított magyar anyakönyvi kivonatot kell csatolni. Ha a házasságkötés hazai anyakönyvezése még nem történt meg, és az apasági vélelem alapja a szülők külföldön kötött házassága, a gyermek születésének hazai anyakönyvezése iránti kérelemmel együtt a szülők házasságának hazai anyakönyvezésére irányuló kérelmet is elő kell terjeszteni, amennyiben a szülők vagy azok egyike magyar állampolgár.

A kérelmet meg kell küldeni a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt szervnek. Ha a kérelmet az anyakönyvvezetőnél terjesztették elő, a kérelmet az anyakönyvvezető az EAK-rendszerben haladéktalanul rögzíti, és a kérelem benyújtásától számított 5 napon belül küldi meg a hatáskörrel rendelkező anyakönyvi szervnek. A hivatásos konzuli tisztviselő a kérelmet ugyancsak haladéktalanul rögzíti az EAK-rendszerben, és azon keresztül küldi meg a kérelmet a hatáskörrel rendelkező anyakönyvi szervnek. Ha a hivatásos konzuli szolgálatnál az EAK-rendszer használatához szükséges infrastruktúra átmenetileg nem áll rendelkezésre, a hivatásos konzuli tisztviselő a hazai anyakönyvezésre irányuló kérelmeket és azok mellékleteit diplomáciai postával továbbítja a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szervnek. Az állampolgársági ügyekben eljáró szerv az állampolgárság igazolását vagy az állampolgárság megszerzését igazoló bizonyítvány kiállítását követő 5 napon belül, honosítottak, visszahonosítottak esetében pedig az eskü- vagy

¹² Aetv. 67. § (1b).

¹³ Aetv. 67. § (4).

fogadalomtételről szóló jegyzőkönyv beérkezését követő 30 napon belül küldi meg a kérelmet a hazai anyakönyvezésre kijelölt anyakönyvi szervnek.

A hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv megvizsgálja, hogy a kérelem és mellékletei a hazai anyakönyvezés szabályainak megfelelnek-e, szükség esetén a kérelmezőt vagy a felterjesztőt hiánypótlásra felhívja. Ha a kérelem mellékletei közül valamely magyar anyakönyvi okirat hiányzik, a szükséges adatokat a hiánypótlásra való felhívás mellőzésével a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv szerzi be, ha egyébként az érintett anyakönyvi esemény helye és ideje ismert.

2.1.3. Külföldi állampolgár gyermekének Magyarországon történt születése

A nem magyar állampolgár gyermekének magyarországi születéséről az illetékes anyakönyvvezető közvetlenül értesíti a külföldi személy állampolgársága szerinti állam illetékes magyarországi külképviseleti hatóságát. Amennyiben a külföldi személy állampolgársága szerinti államnak Magyarországon nincs külképviselete, az értesítést a külpolitikáért felelős miniszternek kell megküldeni. Az anyakönyvvezető az anyakönyvi kivonatot, valamint az anyakönyvi értesítést a nemzetközi szerződésben meghatározott időtartamon belül, ennek hiányában harminc napon belül küldi meg.¹⁴

2.2. A házasságkötés

2.2.1. Bevezetés

Hazánk szempontjából a házasságkötés, annak érvényessége és létezése szabályozására sem uniós aktus, sem többoldalú nemzetközi jogforrás hatálya nem terjed ki. A Róma III. rendelet 1. cikk (2) bekezdése kifejezetten kizárja hatálya alól a házasság létezésének, érvényességének vagy elismerésének kérdéseit, a rendelet (10) preambulumbekzdése pedig rámutat, hogy az olyan előkérdéseket, mint például a házasság érvényessége, a tagállamok belső nemzetközi kollíziós jogi szabályai szerint kell megítélni. Ebből fakadóan e téma nemzetközi magánjogi szabályait 2018. január 1. napjától kezdődően

¹⁴ Actv. 89. § (4); 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 22. §.

az Nmjt., az ehhez kapcsolódó anyakönyvi szabályokat pedig az Actv. és a 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet fekteti le.

2.2.2. Külföldi állampolgár házasságkötése Magyarországon

2.2.2.1. Bevezetés

Nem magyar állampolgár Magyarországon magyar anyakönyvvezető előtt akár magyar, akár nem magyar állampolgárral érvényes házasságot köthet. Lehetőség van arra is, hogy azonos nem magyar állampolgárságú házasulók az állampolgárságuk szerint illetékes, Magyarországra akkreditált külképviseleti hatóságnál kössenek házasságot, feltéve, hogy nemzetközi szerződés vagy viszonyosság és a külföldi állam joga ezt lehetővé teszi.¹⁵ Az, hogy a nem magyar állampolgár Magyarországon megkötött házassága milyen feltételek mellett tekinthető érvényesnek, alaki és anyagi érvényességi szempontok alapján ítélandó meg. Hogy az anyagi és alaki érvényességi feltételek meglétét mely állam joga alapján szükséges vizsgálni, azt a házasságra irányadó nemzetközi magánjogi szabályok alapján szükséges megítélni.

2.2.2.2. A házasság anyagi érvényessége

E körben vizsgálendő egyrészt, hogy a házasság megkötésének anyagi jogi feltételei fennállnak-e, másrészt az is, hogy a már megkötött házasság anyagi jogilag érvényese-e. Az Nmjt. 26. § (1) bekezdése kimondja, hogy a házasság csak akkor érvényes, ha ennek anyagi jogi feltételei a házasságkötés időpontjában mindkét házasulók személyes joga szerint fennállnak.

Ha a házasulók személyes joga a házasságkötés időpontjában azonos, a házasulók közös személyes joga az irányadó a házasságkötés anyagi feltételeire.

Ha azonban a házasulók személyes joga a házasságkötés idején különböző, két megoldás lehetséges: a diszjunktív vagy a konjunktív elbírálás. Az előbbi esetben a házasulók viszonylatában külön-külön ítélandó meg az anyagi érvényesség, mindegyiknek a saját személyes joga szerint. Ilyenkor elképzelhető, hogy – az eltérő családjogok különböző anyagi jogi

¹⁵ Actv. 23. § (3).

követelményei folytán – a házasság az egyik fél viszonylatában érvényes lesz, a másikéban viszont érvénytelen: ezt úgynevezett „sántikáló házasságnak” nevezik. Az Nmjt. – hasonlóan a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Nmjtv.) szabályaihoz – a *konjunktív elbírálás* híve, azaz a házasság mindkét fél tekintetében csak akkor érvényes, ha ennek anyagi jogi feltételei mindkettejük személyes joga alapján fennállnak. Ebből az következik, hogy az egyik házasuló személyes joga alapján fennálló akadály a másik házasuló szempontjából is házasságkötési akadálnak minősül, amely miatt az anyakönyvvezető a házasságkötésnél való közreműködést megtagadja.

Így például a magyar és kínai állampolgár magyarországi házasságkötésének a magyar jog ugyan nem, de a kínai jog akadályát képezi, ha a nő házasuló legalább a 20. életévét, a férfi házasuló legalább a 22. életévét nem töltötte be, hiszen a kínai jog szerint a házasságkötés alsó korhatára nők esetében a 20., férfiak esetében a 22. életév. Egy másik példával szemléltetve: noha Franciaországban az azonos nemű házasulók is köthetnek házasságot, ennek a magyar Alaptörvény [L] cikk (1) bekezdés] és családjogi szabályozás [Ptk. 4:5. § (1) bekezdés] akadályát képezi, így Magyarországon az azonos nemű magyar és francia állampolgár nem köthet házasságot.

A konjunktív elbírálás tehát azzal jár, hogy a házasulókra a szigorúbb feltételeket támasztó anyagi jog mint közös jog válik irányadóvá. Mivel viszont Magyarországon két külföldi is köthet házasságot, a jogalkotó ki kívánta zárni annak lehetőségét, hogy a magyar jogi szabályozással össze nem egyeztethető házasságkötéseknél az anyakönyvvezetőnek közre kelljen működnie. Ezért rendelkezik az Nmjt. 26. § (4) bekezdése úgy, hogy a házasságot Magyarországon nem lehet megkötni, ha a házasságkötésnek a magyar jog szerint elháríthatatlan akadály van.¹⁶ Így a fenti példák közül az anyakönyvvezető megtagadhatja a közreműködést két francia állampolgárságú, azonos nemű házasuló házasságkötésében is, noha a házasulók közös személyes joga alapján a házasságkötésnek egyébként anyagi jogi akadály nincs. Ilyen, a külföldi jogokkal szemben is érvényesülő, közrendi jellegű abszolút akadály a korábbi házasság fennállása vagy a testvérek, egyenesági rokonok házassága.

¹⁶ 2008. január 1-je előtt az Nmjtv. 38. § (2) tartalmazta ezt a szabályt.

2.2.2.3. Eljárási szabályok

Külföldi állampolgár, valamint a külföldön élő hontalan házasságkötésre irányuló szándékának bejelentésekor az anyakönyvvezető vagy a hivatásos konzuli tisztviselő vizsgálja azt, hogy a házasságkötésnek a magyar családjogi előírásokban foglalt előfeltételei fennállnak-e. A külföldi állampolgárnak és a magyarországi lakóhellyel nem rendelkező hontalannak pedig igazolnia kell, hogy házasságkötése vagy bejegyzett élettársi kapcsolatának létesítése a reá irányadó külföldi jog szerint nem ütközik akadályba. Ezt a szabályt korábban az Nmjtvr. tartalmazta,¹⁷ mivel azonban e követelménynek nincsen nemzetközi magánjogi (kollíziós jogi) vonatkozása, 2018. január 1-jétől a rendelkezés az Aetv.-ben található meg. Az Aetv. 23. § (1) bekezdése értelmében, ha nem magyar állampolgár kíván Magyarországon házasságot kötni, igazolnia kell, hogy a házasságkötésnek személyes joga szerint nincs akadálya.

A tanúsítvány bizonyítóerővel csak akkor rendelkezik, ha a kiállítás helye szerinti államban működő magyar külképviseleti hatóság diplomáciai felülhitelesítéssel látta el. Ha a tanúsítvány a felhasználhatósága időtartamára nézve nem tartalmaz adatot, a 6 hónapnál nem régebben kiállított tanúsítvány fogadható el.

Ezt követően az anyakönyvvezető a házasságkötési szándék bejelentésére irányuló eljárásról készített jegyzőkönyvet, a tanúsítványt és az egyéb okiratokat 5 napon belül felterjeszti az anyakönyvi szervhez annak elbírálására, hogy a külföldi okiratok megfelelőek-e.¹⁸ Amennyiben az anyakönyvi szerv megállapítja a külföldi okiratok megfelelőségét, döntése alapján a házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének időpontja kitűzhető. Ellenkező esetben az anyakönyvvezető hiánypótlási felhívást bocsát ki az anyakönyvi szerv megállapítása alapján. Amennyiben a felek a hiánypótlási felhívásban előírtakat legkésőbb a házassági jegyzőkönyv érvényességi idejének lejártát megelőző 60. napig nem teljesítik, az anyakönyvvezető az eljárást megszünteti.

Lehetséges azonban, hogy a nem magyar állampolgár fél a tanúsítványt nem tudja beszerezni. Az Nmjtvr. erre gondolva vezette be a felmentés

¹⁷ 2008. január 1-je előtt az Nmjtvr. 38. § (1) kimondta, hogy ha nem magyar állampolgár kíván Magyarországon házasságot kötni, igazolnia kell, hogy a házasságkötésnek személyes joga szerint nincs akadálya.

¹⁸ Anyakönyvi szerv alatt a fővárosi, illetőleg a megyei kormányhivatalt, valamint bizonyos külképviseletek hivatásos konzuli tisztviselőjét kell érteni [174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 2. § (2) és 5. §].

intézményét, kimondva, hogy az igazolás alól az anyakönyvi szerv indokolt esetben felmentést adhat.¹⁹ Ilyen eset például, ha a házasuló államában háborús esemény akadályozza az igazolás kiállítását. Habár az Nmjt. nem tesz említést a felmentés lehetőségéről, ez nem jelenti azt, hogy e lehetőség megszűnt volna: az Nmjtvr. felülvizsgálata során ugyanis az a vélemény alakult ki, hogy a felmentés intézménye pusztán eljárási rendelkezés, amelynek az anyakönyvi szabályok között van a helye.

Ennek megfelelően a 2018. január 1-jétől hatályos Aetv. kimondja, hogy az igazolás alól az anyakönyvi szerv indokolt esetben felmentést adhat, amely a kiállításának napjától számított 6 hónapig érvényes. A felmentés iránti kérelmet a személyesen megjelenő házasulók a házasság megkötésére jogosult anyakönyvvezetőnél nyújthatják be.²⁰

A felmentés egyik tipikus esete az, amikor a nem magyar állampolgárságú házasuló azért nem tudja benyújtani a házasságkötési akadály hiányáról szóló tanúsítványt, mert a saját hazájában illet nem állítanak ki. E probléma áthidalása miatt rendelkezett az Nmjtvr. egyik módosítása úgy, hogy nem kell igazolni a házasságkötési akadály hiányát, és felmentést sem kell kérni, ha a házasuló személyes joga szerint az igazolás kiállításának nincs helye. A módosított Nmjtvr. az anyakönyvi szerv kötelezettségévé tette, hogy honlapján közzétegye azon államok körét, amelyek joga szerint az igazolás kiállításának nincs helye.²¹ A kialakult gyakorlat szerint az említett ok miatt nem volt szükséges felmentés iránti kérelmet sem előterjeszteni, ha a külföldi házasuló például szlovén, szlovák, kanadai, izraeli, kínai vagy román állampolgár volt.

Az Nmjt. az Nmjtvr. 38. § (1a) bekezdésében írtakhoz hasonló szabályokat ugyan nem tartalmaz, az ezzel megegyező tartalmú szabályok a 2018. január 1-jétől hatályos Aetv.-be kerültek beiktatásra. Az Aetv. 23. § (2) bekezdése értelmében nem kell a házasságkötési akadály hiányát igazolni, és felmentést sem kell kérni, ha a házasuló személyes joga szerinti államban ilyen igazolás kiállítására nincs lehetőség. Az anyakönyvi szerv a külpolitikáért felelős miniszter vagy az adott ország külképviseleti hatóságának értesítése alapján honlapján közzéteszi azon államok körét, amelyekben ilyen igazolás kiállítására nincs lehetőség. A 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet a Budapest Főváros Kormányhivatalát jelöli ki azon államok körének

¹⁹ Nmjtvr. 38. § (1).

²⁰ Aetv. 23. § (1).

²¹ Nmjtvr. 38. § (1a).

közzétételére, amelyek esetében nincs helye igazolás kiállításának arról, hogy a házasságkötésnek a házasulandó személyes joga szerint nincs akadálya.²² Az azonos tartalmú szabályozás folytán a korábban kialakult gyakorlat folytatható a felmentés körében.

2.2.2.4. A házasságkötés alaki érvényessége

A házasságkötés érvényességének alaki kellékeire a házasságkötés helyén és idején hatályos jog (*lex loci celebrationis*) alkalmazandó.²³ E tekintetben változás nincs az Nmjtvr. szabályozásához képest.²⁴ A házasság érvényességének alaki feltételei a személyes jognak alárendelt szabályok alól kivételt képeznek: két magyar állampolgárságú házasuló által külföldön megkötött házasság alakilag érvényes, ha a házasságkötés helye szerinti állam ilyen előírásait betartották. Ez a probléma azonban gyakorlati szempontból a külföldön kötött házasság hazai elismerésével függ össze, ezért ezzel a témával ott foglalkozom részletesebben.

2.2.3. Magyar állampolgár külföldi házasságkötésének elismerése

Magyar állampolgár külföldi házasságkötése létesítésének anyagi és eljárás-jogi feltételeit a házasságkötés helyének joga szerint kell megállapítani.

Amennyiben magyar állampolgár külföldön házasságot kötött vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített, köteles kezdeményezni külföldön történt házasságkötésének hazai anyakönyvezését még akkor is, ha a magyar állampolgárságot a házasságkötés után szerezte.²⁵ Hontalan személy külföldi házasságkötésének hazai anyakönyvezése is lehetséges, ha lakóhelye Magyarországon van vagy volt, és a bejegyzést olyan személy kéri, akinek a magyarországi anyakönyvezéshez érdeke fűződik.²⁶ A hazai anyakönyvezést Budapest Főváros Kormányhivatala végzi.²⁷ Ennek ellenére a hazai anyakönyvezés iránti kérelmet bármely anyakönyvvezetőnél vagy külföldön bár-

²² 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 4. § (1) d) pont.

²³ Nmjt. 26. § (2).

²⁴ Nmjtvr. 37. § (2).

²⁵ Aetv. 65. § és 66. § (1).

²⁶ Aetv. 66. § (2).

²⁷ Aetv. 10. § a) és e) pont; 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 4. § (1) a) pont.

mely hivatalos konzuli tisztviselőnél kell előterjeszteni. Az anyakönyvvezető 5 napon belül, a konzuli tisztviselő az első diplomáciai postával továbbítja a kérelmet a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt kormányhivatalnak.²⁸

A kérelemhez csatolni kell a házasfelek állampolgárságát igazoló okiratokat, a külföldi házassági anyakönyvi okiratot, a házastársaknak a házasságkötést megelőző családi állapotát igazoló okiratot, valamint a személyi adat- és lakcímnnyilvántartásba vételhez szükséges iratokat.

A külföldi házassági anyakönyvi kivonatot hiteles magyar fordítással és – szükség esetén – diplomáciai felülhitelesítéssel vagy Apostille hitelesítéssel eredetiben, illetőleg hiteles másolatban kell mellékelni. Az anyakönyvi szerv az ügyfél kérelmére köteles a külpolitikáért felelős miniszter útján – ha azt a fogadóország jogszabályai lehetővé teszik – külföldről beszerezni a külföldi anyakönyvi okiratot.²⁹ A hivatásos konzuli tisztviselő által jogszabályban meghatározott elektronikus úton a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv részére továbbított okirathoz nem szükséges fordítás, ha az okiratot angol, német vagy francia nyelven állították ki.³⁰ Nem szükséges felülhitelesítés, ha az anyakönyvi okirat(ot)

- kiállító állam részese az 1973. évi hágai apostille-egyezménynek;
- kiállító állammal hazánk jogsegélyszerződésben eltérően állapodott meg;
- a külföldi állam Magyarországon működő külképviselete állította ki;³¹
- a hivatásos konzuli tisztviselő jogszabályban meghatározott elektronikus úton az anyakönyvbe bejegyzésre jogosult részére továbbította;³²
- kiállításának helye szerinti államban nem működik magyar külképviselet, vagy a magyar külképviselet diplomáciai felülhitelesítési tevékenységet nem végez,³³ ilyen esetben az okiratot kiállító állam külügyminisztériumának hitelesítését kell beszerezni.

Ha a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szervnek hivatalos tudomása van arról, hogy az okirat külföldről nem szerezhető be, vagy

²⁸ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 28. § (1)–(2).

²⁹ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 15. §.

³⁰ Aetv. 14. § (3c).

³¹ Aetv. 14. § (3b).

³² Aetv. 14. § (1a) és (3).

³³ Aetv. 14. § (3a).

az anyakönyvezés külföldön nem történt meg, az anyakönyvi esemény tanúsítására alkalmas egyéb okiratot kell csatolni. Kétség esetén az eljáró hatóság a külpolitikáért felelős miniszternek vagy az adott állam Magyarországra akkreditált külképviseletének állásfoglalását kéri arról, hogy az okirat külföldről nem szerezhető be, vagy az anyakönyvezés külföldön nem történt meg.³⁴

Amennyiben az anyakönyvi eseménnyel összefüggésben külföldi jog alkalmazása merül fel, továbbá ha a bejegyzés alapja külföldi bíróság vagy más külföldi hatóság döntése, az anyakönyvvezető, az anyakönyvi szerv és a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv az igazságügyért felelős miniszter véleményét kérheti.³⁵ A 2018. január 1-je előtt hatályos szabályozás értelmében a vélemény kérése minden esetben kötelező volt, a hatályos szabályozás már a mérlegelési lehetőséget magában foglaló „kérheti” kifejezést használja. Az új szabályozás a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv eljárását vélhetően gyorsítani fogja, hiszen a gyakran előforduló külföldi jogokban jártasságot és gyakorlatot szerző anyakönyvi szerv nem kényszerül olyan ügyekben vélemény kérésére, amelyekben a döntést vélemény kérése nélkül is meg tudná hozni.

2.3. Névviselés

2.3.1. Bevezetés

A nemzetközi névjog szabályozási háttere erősen töredezett. Multilaterális nemzetközi egyezmények ugyan szabályoznak névjogi kérdéseket, de nincs olyan egyezmény, amelyhez minden uniós állam csatlakozott volna, hazánk pedig egyiknek sem részese. A névviseléshez való jog a magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő jog szerves részét képezi, ezért mögöttes szabályként az emberi jogok védelmét garantáló Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió Alapjogi Chartája vonatkozó szabályai is irányadók e jogterületre.³⁶ A névjognak nincs sem egységesített, sem harmonizált uniós joga, a nemzeti jogok egymástól jelentősen eltérő belső

³⁴ Aetv. 14. § (2); Aetv. 67. § (4).

³⁵ Aetv. 14/A. § (2).

³⁶ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény 8. cikke; az Európai Unió Alapjogi Chartájának 7. cikke.

szabályokat alkalmaznak, a nemzeti kollíziós jogi szabályok pedig eltérő kapcsolóelveket alkalmaznak.

Bár az EU-ban a személyek családi nevének és keresztnévének anyakönyvezésére vonatkozó szabályozás közvetlenül tagállami hatáskörbe tartozik, az EUB már többször megerősítette, hogy az uniós polgárság kapcsán mégis az uniós jog hatálya alatt áll, ezért a névviseléshez fűződő jogot az uniós jognak a szabad mozgás és letelepedés jogára vonatkozó szabályaival összhangban kell gyakorolni.³⁷ Az EUB többször rámutatott, hogy egy uniós polgár egyik tagállamban anyakönyvezett neve elismerésének egy másik tagállamban történő megtagadása korlátozhatja a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jog gyakorlását, ugyanis félreértés adódhat és hátrány keletkezhet az azonos személyre alkalmazott két név közötti eltérésből. Amikor egy név nem felel meg a személyazonosság igazolására bemutatott okmányban írottal, vagy amikor két, egyszerre bemutatott okmányban szereplő név nem azonos, az eltérés kételyeket kelthet a személy személyazonosságát, valamint a bemutatott okmányok eredetiségét és a bennük szereplő adatok hitelességét illetően.³⁸ Az EUB megállapította azt is, hogy kettős (tagállami) állampolgárság esetén diszkriminatív az egyik állampolgárság szerinti jog indokolatlan előnyben részesítése. A határon átnyúló névjog külön problémája a nemesi és más hasonló címek, névelőtagok kezelése.³⁹

2.3.2. *A születési név*

2.3.2.1. Bevezetés

A születés anyakönyvezése és a születés hazai anyakönyvezése során a névviselés tekintetében figyelemmel kell lenni egyrészt a hazai nemzetközi magánjogi szabályokra, másrészt az európai uniós jog fenti követelményeire is.⁴⁰ Az Nmjt. értelmében a születési név viselésére az ember személyes jogát

³⁷ Garcia Avello-ítélet, C-148/02, EU:C:2003:539, 25.; Grunkin és Paul ítélet, C-353/06, EU:C:2008:559, 16.; Sayn-Wittgenstein-ítélet, C-208/09, EU:C:2010:806, 38–39.; Runevič-Vardyn és Wardyn ítélet, C-391/09, EU:C:2011:291, 63.; Bogendorff von Wolffersdorff-ítélet, C-438/14, EU:C:2016:401, 32.

³⁸ Grunkin és Paul ítélet, C-353/06, EU:C:2008:559, 28.

³⁹ Erről részletesen lásd: Tóth 2017.

⁴⁰ MÁDL–VÉKÁS 2014, 179.

kell alkalmazni, többes állampolgárság esetén bármelyik állampolgárság szerinti jog választható; a személyes jog helyett kérelemre a magyar jog alkalmazandó.⁴¹

Az Nmjt. a születési név hazai anyakönyvezésével összefüggésben speciális elismerési szabályt is megfogalmaz. E szerint magyar állampolgár más állam joga szerint érvényesen bejegyzett születési nevét Magyarországon el kell ismerni, ha az érintett magyar állampolgár vagy házastársa e másik államnak is állampolgára, vagy az érintett magyar állampolgár szokásos tartózkodási helye abban az államban van; nem lehet ugyanakkor elismerni olyan nevet, amely a magyar közrendbe ütközik.⁴²

A születési név viselésére vonatkozó szabályokat az Aetv. 44–46. §-ai tartalmazzák.

2.3.2.2. Születési név hazai anyakönyvezése

Ha a magyar állampolgársággal rendelkező gyermek külföldi okiratban szereplő családi neve a magyar névviselés szabályainak megfelel, a születés hazai anyakönyvezése során a gyermek családi nevéként a külföldi okiratban szereplő családi nevet kell bejegyezni.⁴³ Ha a magyar állampolgárságú gyermek külföldi okiratban szereplő *családi neve* nem felel meg a magyar névviselés szabályainak, a szülők vagy – nagykorú gyermek születésének hazai anyakönyvezése során – az érintett nyilatkozata alapján kell a magyar névviselés szabályainak megfelelő családi nevet bejegyezni.⁴⁴ A gyermek *utónevéként* főszabály szerint a külföldi okiratban szereplő utónévet kell bejegyezni. Ugyanakkor a magyar állampolgár a születésének hazai anyakönyvezése során kérheti utónévének a külföldi anyakönyvi okiratban szereplő utónévnek megfelelő magyar utónévre történő átírását. A honosított, visszahonosított személy születésének hazai anyakönyvezése során a külföldi okiratban szereplő valamennyi utónévet be kell jegyezni. Ha az érintett az utónevei közül csak kettőt kíván viselni, kérelmezheti utónévének az anyakönyvben történő módosítását.⁴⁵

⁴¹ Nmjt. 16. § (1)–(2).

⁴² Nmjt. 16. § (5).

⁴³ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 11. § (1).

⁴⁴ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 11. § (1)

⁴⁵ Aetv. 68. § (1)–(3).

Más a helyzet akkor, ha a gyermek *kettős vagy többes állampolgár*, és az egyik állampolgársága a magyar. Hazai anyakönyvezés iránti kérelem előterjesztése során a szülők az Nmjt. 16. § (2) bekezdése alapján együttes nyilatkozatban jogválasztással élhetnek, hogy a magyar vagy a külföldi jog alkalmazását kéri. Ha a szülők a magyar jog alkalmazását választják, akkor a fentebb írtak érvényesülnek. Ha a külföldi jog választása mellett döntenek, akkor a névviselésre a külföldi jogot kell alkalmazni.⁴⁶ Ha a szülők jogválasztással nem élnek, kiegészítő szabályként az Nmjt. 11. §-a, azaz a legszorosabb kapcsolódás elve jön figyelembe.

2.3.2.3. Születés(i név) anyakönyvezése

A gyermeket Magyarországon anyakönyvezik elsőként, ha Magyarország területén születik. Ha a gyermek személyes joga nem a magyar, az Nmjt. alapján a személyes jogot, vagy a szülők együttes kérelme alapján a magyar jogot kell alkalmazni születési nevének anyakönyvezése során.⁴⁷ A szülők együttes kérelme alapján lehetőség van arra is, hogy a családi név a magyar jog, míg – ha valamelyik szülő nem magyar állampolgár – az utónév az érintett nem magyar állampolgárra irányadó szabályok szerint kerüljön bejegyzésre.

A szülők a gyermek születésekor kérhetik a magyar jogtól eltérő más személyes jog alkalmazását, ha a szülők igazolják a gyermek külföldi állampolgárságát, valamint azt, hogy az általuk megjelölt családi, illetve utónév e külföldi jognak megfelel. Amennyiben a szülők e kérelmüket a születés bejelentésekor elmulasztották, vagy az igazolásokat a bejelentéstől számított 30 napon belül nem csatolták, a születés anyakönyvezésekor a magyar jog szabályait kell alkalmazni. Az anyakönyvezést követően adatmódosítás kérelmezésére 60 napon belül van lehetőség, a fent írt igazolások egyidejű benyújtásával.⁴⁸

Ha valamelyik szülő nem magyar állampolgár, az anyakönyvvezető a szülők kérelmére a gyermek utónevét az anyakönyvbe az érintett nem magyar állampolgárra irányadó szabályok szerint is bejegyezheti. Azt a tényt, hogy az adott utónév az adott országban anyakönyvezhető, igazolni

⁴⁶ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 11. § (1).

⁴⁷ Nmjt. 16. § (1).

⁴⁸ Actv. 44/A. § (1)–(3).

kell, kivéve, ha az anyakönyvvezetőnek hivatalos tudomása van arról, hogy az adott külföldi országban bármilyen utónév anyakönyvezhető.⁴⁹

2.3.3. A házassági névviselés

Ha a házastársak különböző állampolgárok, a házassági névviselés kiindulópontja is a személyes jog. Az Nmjt. a házastársak együttes jogválasztását teszi lehetővé, amikor kimondja, hogy a házassági névviselésre a felek együttes kérelmére bármelyik házastárs állampolgársága szerinti jog alkalmazandó, a magyar jogot is beleértve.⁵⁰ Együttes kérelem hiányában a házastársak más személyi viszonyait is meghatározó lépcsőzetes kapcsolóelv-rendszer kell alkalmazni. Elsődlegesen annak az államnak a joga alkalmazandó, amelynek az elbírálás időpontjában mindkét házastárs az állampolgára; ennek hiányában a házastársak közös szokásos tartózkodási helye, ilyen hiányában az utolsó közös szokásos tartózkodási hely szerinti állam joga lesz az irányadó. Ha pedig a házastársaknak nem volt közös szokásos tartózkodási helye, a fórum jogát kell alkalmazni.⁵¹

Ha a különböző állampolgárságú személyek Magyarországon kötnek házasságot, a névviselésre alkalmazandó jog meghatározása az Nmjt. szabályai alapján történik. Ha a névviselésre a magyar jogot kell alkalmazni, a házassági név anyakönyvezésére az Aetv. 47. § (1)–(6) bekezdéseiben meghatározott anyakönyvi szabályok alapján kerül sor. Ha viszont más állam jogát kell alkalmazni, akkor az anyakönyvezési szabályok is ezen állam joga szerint alakulnak.

Amennyiben külföldön kötnek házasságot, a házassági nevet a külföldi házassági okirat általában tartalmazza. A házassági nevet az okirat szerint kell a hazai anyakönyvben is feltüntetni. Ha a külföldi házassági okirat házassági nevet nem tartalmaz, a magyar fél a Ptk.-ban felsorolt házassági névviselési formák közül választhat, a külföldi fél házassági nevét a rendelkezésre álló egyéb külföldi okirat alapján lehet a hazai anyakönyvbe bejegyezni.⁵²

⁴⁹ Aetv. 44. § (7).

⁵⁰ Nmjt. 16. § (3).

⁵¹ Nmjt. 27. § (1)–(3).

⁵² 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 11. § (2).

3. Cselekvőképességében korlátozott vagy cselekvőképtelen felnőttek jogi védelme

3.1. A cselekvőképesség és a gondnokság nemzetközi magánjogi szabályai

3.1.1. Bevezetés

A fogyatékossgal élő személyek jogi védelme a nemzetközi jog elmúlt két évtizedének egyik népszerűvé vált témája, noha már az ENSZ Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. évi egyezménye, valamint az ENSZ Polgári és politikai jogok 1966. évi nemzetközi egyezségokmánya is érinti ezt a jogterületet.

Az Európa Tanács 1997. évi oviedói egyezménye, amelyhez hazánk is csatlakozott, meghatározza a beleegyezési képességgel nem rendelkező és az elmezavarban szenvedő személyeken végrehajtandó egészségügyi beavatkozások korlátait.⁵³ Két évvel később, 1999-ben az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága egy 28 alapelvet megfogalmazó ajánlást tett közzé a cselekvőképtelen nagykorúak jogi védelméről, amelynek a védett személyi köre a gyengeelméjűség vagy mentális betegség miatt belátási képességgel nem rendelkezők.⁵⁴ 2006-ban New York-ban az ENSZ egyezményt fogadott el a fogyatékossgal élő személyek jogairól, amely egyezménynek hazánk is részese. Az egyezmény értelmében fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.

A hivatkozott nemzetközi jogi dokumentumok alapvetően emberi jogi szemszögből közelítik meg a témát, azonban fontos, mégis elhanyagolt a téma nemzetközi magánjogi vetülete. Míg a belátási képességében korlátozott vagy azzal nem rendelkező nagykorú személyek védelmének emberi jogi oldala alapvetően e személyek jogait és védelmének garanciáit öleli fel (például emberi élethez és méltósághoz való jog; diszkrimináció tilalma; a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz, kommunikációhoz való

⁵³ Az Európa Tanács 1997. április 4-én Oviedóban kelt egyezménye az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről (kihirdette: 2002. évi VI. törvény).

⁵⁴ Az Európa Tanács R (99) 4 számú ajánlása; magyarul: *Fundamentum*, 2000/2. sz. 103–107.

hozzáférhetővé tétel; egyén integritásának védelme stb.), addig a nemzetközi magánjogi aspektus már azzal foglalkozik, hogy az ilyen személyek jogainak korlátozása, valamint a helyettük való joggyakorlás milyen eljárásban, mely állam hatóságai előtt és mely állam joga szerint valósulhat meg, amennyiben a cselekvőképességet érintő eljárás során nemzetközi, határon átnyúló elem jelenik meg.⁵⁵ Ennek megfelelően a nemzetközi magánjog feladata, hogy utat mutasson például a mentális betegségben szenvedő, külföldi állampolgárságú személy védelmét szolgáló intézkedés (például támogatott döntéshozatal, gondnokság alá helyezés) meghozatalára szolgáló eljárás lefolytatására jogosult állam, azaz a joghatóság kijelölésében; az eljárni jogosult szervnek abban, hogy ilyen esetben mely állam joga szerint kell az intézkedést meghozni; végül abban is, hogy a meghozott intézkedés ne csak az adott államban, hanem más államokban is elismerhető (és végrehajtható) legyen.

A cselekvőképességében korlátozott személyekre vonatkozó nemzetközi magánjogi szabályok egyezményes egységesítését a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretében megalkotott, a felnőttek nemzetközi védelméről szóló 2000. évi hágai egyezmény végezte el. Az egyezmény a későbbi csatlakozások miatt csak 2009. január 1-jén lépett hatályba, és jelenleg mindössze 12 részes állama van, hazánk jelenleg nem részese.

Mivel a hazánkra is irányadó nemzetközi együttműködés hiányzik a téma nemzetközi magánjogi vetületét érintően, a cselekvőképességre vonatkozó nemzetközi magánjogi kérdésekre belső nemzetközi magánjogi rendelkezéseket, azaz az Nmjt. rendelkezéseit kell alkalmazni. Az Nmjt. koncepciójának megalkotásakor és szabályainak megfogalmazásakor a 2000. évi hágai egyezmény szabályait vették alapul, figyelemmel hazánk csatlakozási szándékára.

3.1.2. Cselekvőképesség

Az ember cselekvőképességét személyes joga alapján kell elbírálni. Az ember személyes joga annak az államnak a joga, amelynek az illető az állampolgára. Akinek több állampolgársága van, és egyik állampolgársága magyar, személyes joga a magyar jog, kivéve, ha a másik állampolgárságához szorosabb kapcsolat fűzi. Akinek több állampolgársága van, és egyik sem a magyar,

⁵⁵ A határon átnyúló vagy külföldi elem problematikájáról kiváló elemzést tartalmaz: GOMBOS 2014c.

személyes joga azon állampolgársága szerinti állam joga, amelyhez az adott ügy lényeges körülményeire tekintettel a legszorosabb kapcsolat fűzi.

Az Nmjt. fenntartja az Nmjtv. 15. § (2)–(3) bekezdésében megfogalmazott szabályait. Ezek szerint egyrészt azt a személyt, aki a személyes joga szerint cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképese, a mindennapi életben tömegesen előforduló és különösebb megfontolást nem igénylő, belföldön kötött és teljesített csekély jelentőségű szerződésai szempontjából cselekvőképeseznek kell tekinteni, ha a magyar jog szerint cselekvőképese lenne.⁵⁶ Másrészt azt a személyt, aki személyes joga szerint cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképese, de a magyar jog szerint cselekvőképese lenne, egyéb vagyoni jogi ügyletei szempontjából is cselekvőképeseznek kell tekinteni, ha az ügylet jogkövetkezményeinek belföldön kell beállniuk.⁵⁷ Mindkét rendelkezés a belföldiekkel azonos elbánás elvének tövéből fakad, és a forgalom biztonságát szolgálja.⁵⁸

3.1.3. Gondnokság

Az Nmjt. jelentősen megreformálja az Nmjtv. gondnokságra vonatkozó poros szabályait. Az első, legszembetűnőbb változás rendszertani jellegű: a gondnokság, valamint a hozzá kapcsolódó jogintézmények (előzetes jognyilatkozat, gondnoki képviselő, eseti gondnokság) az új törvényben a helyükre kerültek, ugyanis a gondnokság az Nmjtv.-nek a nemzetközi családjogi szabályai között helyezkedett el, az Nmjt. azonban a nemzetközi személyi jog körében szabályozza e területet.

Ugyancsak jelentős szemléletbeli változás, hogy az új szabályozás tartalmaz önálló státútumot a gondnokságra. Az Nmjtv. – a két jogintézmény hasonlóságaira tekintettel – a gyámság szabályait rendelte alkalmazni a gondnokságra; ennek megfelelően a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezésre és annak megszűnésére a gondnokolt személyes joga volt az irányadó; a gondnoki tisztség vállalására a gondnok személyes joga, végül a gondnok és a gondnokolt közötti jogviszonyra a *lex fori* volt irányadó. Az Nmjt. ehelyett a szokásos tartózkodási hely államának joga alá helyezi a gondnokság alá helyezés vagy a nagykorú személy cselekvőképességét nem

⁵⁶ Nmjt. 17. § (1).

⁵⁷ Nmjt. 17. § (2).

⁵⁸ MÁDL–VÉKÁS 2014, 177.

érintő más védelmi intézkedés feltételeit, létrejöttét, módosítását, megszűnését, ennek joghatásait, valamint az ebből fakadó jogviszonyokat. E rendkívül modern felfogás világossá teszi, hogy a cselekvőképesség korlátozása vagy más védelmi intézkedés sokkal szorosabb szálakkal kötődik az ember életvitelének központjához, mint az állampolgárságához. Általában véve ugyanis indokolt, hogy például a Magyarországon hosszabb ideje nyugdíjas éveit töltő holland állampolgár szükség esetén ne a holland, hanem a szokásos tartózkodási hely államának joga szerinti szabályok alapján részesüljön védelemben. A szokásos tartózkodási hely vizsgálata szempontjából az elbíráláskori időpont az irányadó.

Nagyon lényeges változás az Nmjtvr. szabályozásához képest az is, hogy az Nmjt. az alkalmazandó jog szempontjából már nem „darabolja fel” a gondnokságot egyes elemeire, azaz a gondnokságnak, illetőleg a felnőtt javára szolgáló más védelmi intézkedésnek nemcsak az anyagi jogi feltételeit, létrejöttét, módosítását, megszűnését, hanem ennek joghatásait és az ebből fakadó jogviszonyokat is azonos státútum alá helyezte. Ebből fakadóan nem fordulhat elő az a korábbi disszonancia, hogy míg a gondnokság elrendelésére valamely külföldi jog alkalmazásával kerül sor, addig a gondnok és a gondnokolt jogviszonyára már a hazai jogot kell alkalmazni. Ez az esetek egy részében általában azért okozott problémát, mert gyakori, hogy a Magyarországon gondnokság alá helyezett külföldi állampolgárok gondnokaként külföldi állampolgárságú és a magyar nyelvet, szabályokat nem ismerő hozzátartozó (általában gyermek vagy unoka) jelentkezik, ugyanakkor a magyar jog szerint – más külföldi jogok szabályozásával ellentétben – elsősorban nem a hozzátartozói minőséget kell figyelembe venni a gondnokrendelésnél, hanem gondnokul – ha az érintett érdekeit nem sérti – a gondnokság alá helyezett személy által az előzetes jognyilatkozatában megjelölt vagy a gondnok kirendelése iránti eljárásban az érintett által megnevezett személyt kell kirendelni.⁵⁹ Ez a személy pedig nem feltétlenül egyezik meg például az örökségre váró, a gondnokolt vagyona felett diszponálni szándékozó leszármazókkal.

Az Nmjt. biztonsági szelepet is beépít a szabályozásba, és kimondja, hogy ha az érintett nagykorú személy érdeke indokolja, az eljáró bíróság kivételesen alkalmazhatja vagy figyelembe veheti annak a másik államnak a jogát, amellyel az ügy szorosabb kapcsolatban van.⁶⁰ Első ránézésre

⁵⁹ Ptk. 2:31. § (3).

⁶⁰ Nmjt. 17. § (2).

e speciális szabály beiktatása szükségtelennek tűnik, hiszen az általános kitérítő klauzulához [Nmjt. 10. § (1) bekezdés] nagyon hasonlít. Mindazonáltal a megfogalmazás nem teljesen azonos, ugyanis az Nmjt. 17. § (2) bekezdése nemcsak alkalmazási, hanem „figyelembevételi” lehetőséget is kilátásba helyez.

3.1.4. Előzetes jognyilatkozat

Nóvumnak számít az Nmjt.-ben, hogy nemcsak a gondnokságra és a hasonló védelmi intézkedésekre tartalmaz kapcsolószabályt, hanem a nagykorú cselekvőképes személy cselekvőképességének jövőbeli korlátozása vagy érdekeinek védelmére való képességének hiánya esetére tett jognyilatkozatának létrejöttére, érvényességére, terjedelmére, módosítására és visszavonására is; e jogintézmény előzetes jognyilatkozatként nyert szabályozást a magyar Ptk.-ban. Az általános kapcsolószabály megegyezik a gondnokságra irányadó kapcsolószabállyal azzal az eltéréssel, hogy ezekre nézve a jognyilatkozat keletkezésekor fennálló szokásos tartózkodási hely szerinti állam joga alkalmazandó.⁶¹ Az Nmjt. itt azonban lehetőséget biztosít a jogválasztásra, és kimondja, hogy a nagykorú cselekvőképes személy írásban tett nyilatkozatban választhatja a) annak az államnak a jogát, amelynek állampolgára; b) annak az államnak a jogát, ahol korábban szokásos tartózkodási helye volt, vagy c) meghatározott vagyontárgy vonatkozásában annak az államnak a jogát, amelynek területén a vagyontárgy van.⁶²

3.2. Speciális hatósági feladatok

A gondnoksági ügyek alapvetően a gyámhatóságok és a bíróságok között oszlanak meg. A gyámhatóság általános perindítási joggal rendelkezik, ideiglenes gondnokrendelésre és zárlat elrendelésére jogosult, a gondnokság vagy más támogatott döntéshozatal elrendelése esetén gondnokot vagy támogatót rendel ki, végül ellenőrzi a gondnok tevékenységét. E jogkörei függetlenek attól, hogy a gondnokolt külföldi vagy magyar állampolgár.

⁶¹ Nmjt. 19. § (1).

⁶² Nmjt. 19. § (2).

Ami a perindítást illeti, a gyámhatóságnak figyelembe kell vennie a joghatósági szabályokat, amely szerint gondnoksággal vagy más védelmi intézkedéssel kapcsolatos eljárásban magyar bíróság akkor rendelkezik joghatósággal, ha a gondnokság alá helyezendő, illetve a gondnokolt személy magyar állampolgár, vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van.⁶³ Ez azt jelenti, hogy a magyar bíróságok joghatósággal rendelkeznek nemcsak a Magyarországon szokásos tartózkodási hellyel rendelkező külföldi állampolgárok, hanem a külföldön tartózkodási (szokásos tartózkodási) vagy lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárok ilyen eljárásaira is.

Az ideiglenes és a „végleges” gondnokrendelés, valamint a zárlat esetében a Gyer. kimondja, hogy amennyiben a nem magyar állampolgárságú cselekvőképtelen személy sorsának rendezése érdekében további gyámhatósági intézkedés – így különösen gondnokrendelés – szükséges, az általános szabályok szerint kell eljárni.⁶⁴ Az általános szabályokat a Gyer. 131–134/A. §-a tartalmazza. Abban az esetben, amikor külföldön tartózkodó vagy lakó magyar állampolgárnak van szüksége védelmi intézkedésre, így különösen gondnokrendelésre, a cselekvőképtelen személy érdekeinek védelmében a konzuli tisztviselő a fogadó állam jogszabályai által megszabott keretek között a kétoldalú nemzetközi szerződés és a nemzetközi jog egyéb normáinak figyelembevételével járhat el. Ha gondnok kirendelésének szükségessége merül fel, a konzuli tisztviselőnek – az erről való tudomásszerzést követően – soron kívül értesítenie kell a Külügyminisztérium útján a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős minisztériumot. Ugyanígy kell eljárni abban az esetben is, ha a gondnok, illetve más törvényes képviselő kirendelése már megtörtént.⁶⁵

⁶³ Nmjt. 107. § (1)–(2).

⁶⁴ Gyer. 168. § (1).

⁶⁵ Gyer. 168. § (2)–(3).

4. Hatóságok közötti együttműködés a házassági és szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben a Brüsszel IIa rendelet alapján

4.1. Bevezetés

A szülői felelősség általános nemzetközi magánjogi értelemben a kiskorú gyermek személyével és vagyonával kapcsolatos valamennyi jog és kötelezettség gyakorlását jelenti.

A szülői felelősség határon átnyúló vetületével több nemzetközi egyezmény és uniós jogforrás is foglalkozik. A többoldalú nemzetközi egyezmények közül hazánk részese a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi hágai egyezménynek (a továbbiakban: 1980. évi hágai egyezmény); a gyermekek feletti felügyeleti jogot érintő határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a felügyeleti viszonyok helyreállításáról szóló, 1980. évi luxemburgi egyezménynek;⁶⁶ valamint a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, 1996. évi hágai egyezménynek.⁶⁷

Az EU-n belül a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2201/2003/EK rendelet (Brüsszel IIa rendelet) a házassági ügyekben és a szülői felelősséggel összefüggő ügyekben folytatott uniós igazságügyi együttműködés alapköve.⁶⁸ Hosszas felülvizsgálati mechanizmus eredményeként az Európai Unió Tanácsa 2019. június 25. napján elfogadta az átdolgozott Brüsszel IIa rendeletet, amelyet 2022. augusztus 1-jétől kell alkalmazni a tagállamokban.⁶⁹ A hatósági együttműködési kérdések ismeretése a jelenleg hatályos Brüsszel IIa rendelet szabályai alapján történik.

⁶⁶ Kihirdette a 2004. évi LXVIII. törvény.

⁶⁷ A Tanács a 2003/93/EK határozatában hatalmazta fel az Európai Unió tagállamait arra, hogy ratifikálják az 1996. évi hágai egyezményt. Kihirdette a 2005. évi CXL. törvény.

⁶⁸ KENGYEL–HARSÁGI 2009, 95; COM(2014) 225 final; Brüsszel IIa rendelet (4) preambulum-bekezdés.

⁶⁹ A Tanács 2019/1111 rendelete a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről. HL L 178/1, 2.7.2019.

4.2. A Brüsszel IIa rendelet hatálya

A rendelet *személyi hatálya* kiterjed minden olyan ügyre, ahol legalább a házastársak egyikének az unió valamely tagállama területén van a szokásos tartózkodási helye, vagy valamely tagállam állampolgára. Házassági ügyekben a személyi hatály a házastársra terjed ki, a Brüsszel IIa rendelet körében a házastárs fogalma azonban mindmáig kétséges, mindenesetre az uralkodó álláspont szerint a rendelet csak a heteroszexuális házastársakra alkalmazható.⁷⁰ A szülői felelősséget érintő kérdésekben a rendelet személyi hatálya a gyermekre és a szülői felelősség gyakorlójára terjed ki. A fogalmak kifejtését lásd alább.

Ami a *területi hatályt* illeti, az Egyesült Királyság és Írország részt vesz a Brüsszel IIa rendelet alkalmazásában, ugyanakkor Dániára a rendelet nem hatályos, ezért Dánia és az EU többi tagállama viszonylatában a rendelet által érintett tárgykörben a nemzetközi egyezmények érvényesülnek.

Ami az *időbeli hatályt* illeti, a rendelet 2004. augusztus 1-jén lépett hatályba, de 2005. március 1-jétől kell alkalmazni (72. cikk). A 2005. március 1-jétől indult ügyekben a Brüsszel II. rendelet már nem alkalmazható (71. cikk).

Már a Brüsszel IIa rendelet címe is jelzi azt a kettősséget, ami a *tárgyi hatály* lefektetése tekintetében az 1. cikk (1) bekezdésének két pontjában megjelenik: a rendelet a házassági, valamint a szülői felelősségre vonatkozó ügyeket szabályozza. A Brüsszel IIa rendelet 1. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a rendeletet a bíróság jellegétől függetlenül polgári ügyekben kell alkalmazni.⁷¹ A rendelet nem határozza meg e fogalom tartalmát és alkalmazási körét. Ezért az EUB visszautalt az 1968. évi Brüsszeli Egyezményrel kapcsolatban kifejtett jogelvekre: „A polgári és kereskedelmi ügyek meghatározást önálló fogalomként, egyrészt az egyezmény céljára és felépítésére, másrészt a nemzeti jogrendszerek összességéből következő alapelvekre hivatkozással kell értelmezni.”⁷² A Brüsszel IIa rendelet adott esetben kiterjed a nemzeti jog szerint a közigazgatási jog (közjog) hatókörébe tartozó intézkedésekre is.⁷³ Ezért például sem a tagállamok bírósági szervezete, sem a közigazgatási

⁷⁰ Ellenkező álláspontot képvisel: PINTENS 2006, 335–336.

⁷¹ Brüsszel IIa rendelet (7) preambulumbekkezdés.

⁷² C-ítélet, C-435/06, C:2007:714, 40.

⁷³ SOMFAI 2010, 149.

hatóságoknak tulajdonított hatáskörök nem befolyásolhatják a rendelet hatályát és a polgári ügyek fogalmának értelmezését.⁷⁴

4.3. Határon átnyúló házasságfelbontási ügyek a hatóságok előtt

4.3.1. Bevezetés

A Brüsszel IIa rendeletben használt „bírság” fogalmát tágan kell értelmezni, a rendelet hatálya minden olyan tagállami hatóságra is kiterjed, amelyeknek a hatáskörébe a rendeletben szabályozott, házasság felbontásával kapcsolatos területek. A rendeletben nagy hangsúllyal szerepel a házasság felbontásával kapcsolatos peres eljárásokra vonatkozó joghatóság szabályozása (3–7. cikk). Mivel hazánkban a házasság felbontása a bíróságok hatáskörébe tartozik, e szabályoknak a bírósági eljárási jogosultság megállapítása szempontjából van jelentősége.

A rendelet szabályozza a külföldön hozott házasság felbontása tárgyában hozott határozatok elismerését is, amelynek hazánkban elsősorban anyakönyvi szempontból van jelentősége.

4.3.2. Házassági ügyek

4.3.2.1. A házasság fogalma

A tárgyi hatály hatókörének megrajzolása során központi jelentőségű a „házasság” fogalmának meghatározása. A Brüsszel IIa rendelet nem határozza meg a házasság fogalmát. Egységes ugyanakkor a jogirodalom abban, hogy a fogalmat autonóm módon kell értelmezni. Az autonóm értelmezésnek a nemzeti jogrendszerektől elszakadó egységes európai definíció megtalálását kell jelentenie, ám éppen a fogalom európai kontextusba helyezése okozza a nehézséget is, hiszen a házasság fogalmát minden tagállamban ismerik, de alapvetően mást értenek alatta.⁷⁵

⁷⁴ C-ítélet, C-435/06, C:2007:714, 45.; Health Service Executive-ítélet, C-92/12. PPU, EU:C:2012:255, 56–60.

⁷⁵ KENGYEL–HARSÁGI 2009, 103–104.

A házasság fogalma kapcsán az egyik aktuálisan felvetődő problémát az azonos nemű személyek közötti házassági vagy egyéb kapcsolati formák tartalmi különbözősége, illetőleg az azokhoz való szabályozásbeli viszonyulás adja.⁷⁶ A Brüsszel IIa rendelet megalkotásakor még csak érintőlegesen merült fel ez a minősítési probléma, hiszen akkoriban mindössze két tagállam (Hollandia és Belgium) nyitotta meg a házasságkötés lehetőségét az azonos neműek számára.

A házasság fogalmát a Brüsszel IIa rendelet kapcsán az EUB közvetlenül még nem értelmezte, ugyanakkor más uniós jogforrásokban való használata kapcsán már vizsgálta azt. A *Grant-ítéletben* (1998), majd a D. és Svéd Királyság című Európai Tanács egyesített ügyekben (2001) az EUB nem fogadta el az azonos nemű személyek közötti életközösség házasságkénti elismerését.⁷⁷ Az egyik fő érv, amely szerint csak kevés tagállam ismeri el az azonos neműek által kötött házasságot, a jelenlegi helyzetben egyre nehezebben tartható fenn, hiszen mára az EU 14 tagállama elismeri azt.⁷⁸ További 8 tagállam sajátos partnerségi kapcsolati formát létesített az azonos nemű párok számára.⁷⁹ Ma mindössze hat tagállam maradt, amely az azonos nemű párok számára semmilyen kapcsolati formát nem ismer el.⁸⁰

Az EUB először a *Maruko-ügyben* (2008), majd a *Römer-ítéletben* (2011) fejtette ki a házasság és az azonos neműek regisztrált kapcsolata összehasonlításával kapcsolatos, a korábbiakhoz képest eltérő szemléletét a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés szűrőjén keresztül. A bíróság mindkét ügyben azt állapította meg, hogy az ügyekben aktuálisan vizsgált ellátásokra való jogosultság körében szexuális irányultságon

⁷⁶ HEGEDŰS 2010; SZEIBERT 2013; SZEIBERT 2014a; PINTENS 2006, 335–336.

⁷⁷ Grant-ítélet, C–249/96, EU:C:1998:63, 35.; D-ítélet, C–122/99. és C–125/99. egyesített ügyek, EU:C:2001:304, 34–41.

⁷⁸ Hollandiában (2001), Belgiumban (2003), Spanyolországban (2005), Svédországban (2009), Portugáliában (2010), Dániában (2012), Franciaországban (2013), az Egyesült Királyságban, Írországban és Luxemburgban (2015), Görögországban (2016), Finnországban, Máltán és Németországban (2017) elismert az azonos neműek közötti házasság.

⁷⁹ Csehországban (2006), Szlovéniában (2006), Magyarországon (2007), Ausztriában (2010), Horvátországban (2014), Cipruson (2015), Észtországban (2016) és Olaszországban (2016) megengedett az azonos neműek közötti bejegyzett partnerségi kapcsolat, amelynek megjelölésére egyes tagállamok a „polgári kapcsolat” („*union civile*”), más tagállamok a „bejegyzett partnerségi” vagy „bejegyzett élettársi kapcsolat” („*partenariat enregistré*”) fogalmat használják.

⁸⁰ Szlovákia, Lettország, Litvánia, Románia, Bulgária, Lengyelország. A problémakör részletesebb bemutatását lásd: SZEIBERT 2014b; HEGEDŰS 2010.

alapuló közvetlen hátrányos megkülönböztetés áll fenn a bejegyzett élettárs sérelmére.⁸¹ Az EUB ezekben az ítéletekben csupán a szociális biztonság területén és csak diszkriminációs szempontból kezeli azonos kategóriaként a házasságot és az azonos neműek regisztrált élettársi kapcsolatát. Ettől jelentősen eltérő kérdés, hogy európai családjogi szempontból az azonos neműek házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata azonos kategóriát képez-e a különneműek házasságával. Az EUB előtt jelenleg is folyamatban van egy ügy, amelyben a szabad mozgással és tartózkodással kapcsolatban merül fel az a kérdés, hogy az azonos nemű házastársat is ugyanúgy megilleti-e a tartózkodás és letelepedés joga.⁸²

A tárgyi hatály szempontjából a házassági ügyeken belül a Brüsszel IIa rendelet a házasság felbontását, a különválást és a házasság érvénytelenítését öleli fel; gyakorlati jelentősége a házasság felbontásának van.

4.3.2.2. A házasság felbontása

A házasság felbontását autonóm fogalomként kell értelmezni: a polgári jogi házassági kötelék házasfelek (vagy az egyik házasfél) akaratából történő felbontását jelenti *ex nunc* hatállyal, olyan okokra hivatkozással, amelyek a házassági életközösség folyamán következtek be.⁸³ A rendelet hatálya csak az állami bíróság vagy hatóság, illetve ezek felügyelete alá tartozó szerv által kimondott házasságfelbontásra terjed ki.⁸⁴ A rendelet nem vonatkozik a magánválásokra, amelyek esetében a házasság felbontása a felek megegyezésén (egyező akaratnyilvánításán) alapul esetleg deklaratív bírósági jóváhagyással, de ehhez nem járul konstitutív hatású állami bírósági vagy hatósági közreműködés.⁸⁵ Nem terjed ki a rendelet hatálya a vallási bíróság előtt tett, „egyoldalú

⁸¹ Maruko-ítélet, C-267/06, EU:C:2008:179, 67–73.; Römer-ítélet, C-147/08, EU:C:2011:286, 42–43.

⁸² Az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2004. április 29-i 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2004, L 158., 77.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 5. kötet, 46.; helyesbítés: HL 2009, L 274., 47.); Coman és társai, C-673/16.

⁸³ RAUSCHER 2004, 535.

⁸⁴ Sahyouni-ítélet, C-372/16, EU:C:2017:988, 45.

⁸⁵ KENGYEL–HARSÁGI 2009, 105.

magánnyilatkozaton” alapuló válaszokra sem.⁸⁶ A pusztán deklaratív bírósági közreműködéssel járó privát bontások a Brüsszel IIa rendelet szerint nem ismerhetők el.⁸⁷ A Brüsszel IIa rendelet fogalomrendszerében a házasság felbontása csak bírósági (hatósági) eljárás keretében vagy formalizált válás hatósági megerősítésével képzelhető el.⁸⁸ Mára minden tagállam rendelkezik a házasság felbontására szolgáló eljárással.

A házassági köteléket érintően az 1. cikk (1) bekezdésének *a*) pontjában lévő felsorolás taxatív, így a rendeletet csak a házassági kötelékek felbontására kell alkalmazni.⁸⁹

A közösségi jogalkotó is hamar érzékelte azt a problémát, hogy a házassági kérdésekre alkalmazandó jog szabályozása nélkül a Brüsszel IIa rendelet csak félmegoldás. Mivel a Tanácson belül hosszas tárgyalások után sem sikerült egyhangú megállapodást elérni az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályokat illetően, 14 tagállam – köztük Magyarország – megállapodott abban, hogy egymás között megerősített együttműködést alakít ki,⁹⁰ és elfogadta a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló 1259/2010/EU tanácsi rendeletet (Róma III. rendelet).⁹¹ A Róma III. rendelet elfogadása óta újabb két tagállam csatlakozott a megerősített együttműködéshez.⁹²

A tartási kötelezettséggel kapcsolatos bármilyen igény 2011. június 18-áig a Brüsszel I. rendelet, míg ezt követően egy új rendelet, az EuTR. hatálya alá tartozik; ezzel összhangban a tartási igények a Brüsszel IIa rendelet hatálya alól kizártak [1. cikk (3) bekezdés *e*) pont].⁹³

⁸⁶ Sahyouni-itélet, C-372/16, EU:C:2017:988, 45.

⁸⁷ GÄRTNER 2008, 337.

⁸⁸ RAUSCHER 2009, 431.

⁸⁹ Brüsszel IIa rendelet (8) preambulumbekezdés.

⁹⁰ A Tanács 2010. július 12-i 2010/405/EU határozata a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködésre való felhatalmazásról, HL L 189., 2010. 07. 22., 12. Az egymás között megerősített együttműködést létrehozó 14 tagállam a következő: Belgium, Bulgária, Németország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Lettország, Luxemburg, Magyarország, Málta, Ausztria, Portugália, Románia és Szlovénia.

⁹¹ HL L 343., 2010. 12. 29., 10. A Róma III. rendelet az abban eredetileg részt vevő 14 tagállamban 2012. június 21. óta alkalmazandó.

⁹² A Róma III. rendeletet Litvánia 2014. május 22-étől alkalmazza (HL L 323., 2012. 11. 22., 18.), Görögország pedig 2015. július 29-étől (HL L 23., 2014. 01. 28., 41.).

⁹³ A Tanács 2008. december 18-i 4/2009/EK rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről, HL L 7., 2009. 01. 10., 1.

4.3.3. *Elismerés és végrehajtás*

Az EU valamely tagállamában hozott, házasság felbontásáról vagy érvénytelenné nyilvánításáról szóló határozatot a többi tagállamban külön eljárás nélkül el kell ismerni.⁹⁴ Nem szükséges külön eljárás egy tagállam anyakönyvi nyilvántartásába történő bejegyzéséhez egy másik tagállamban hozott, a házasság felbontására, a különválásra vagy a házasság érvénytelenítésére vonatkozó határozat alapján, amely ellen további jogorvoslati lehetőség nem áll rendelkezésre a határozatot hozó tagállam joga szerint.⁹⁵

A magyar állampolgár a külföldön bekövetkezett házasságának felbontását köteles bejelenteni az anyakönyvvezetőnél. Az anyakönyvvezető a házasság felbontását vagy érvénytelenné nyilvánítását jogerős bírósági határozat, illetőleg az ezt tartalmazó házassági anyakönyvi okirat alapján állapítja meg. Az anyakönyvvezetőnél csatolni kell a házasság felbontásáról szóló, hitelesített jogerős bírósági határozatot, valamint az ennek bizonyítására szolgáló, a Brüsszel IIa rendelet I. számú mellékletében foglalt formanyomtatvány szerinti igazolást.⁹⁶ Az igazolást hiteles magyar fordításban kell csatolni.⁹⁷

Ha a házaspár házasságának felbontására Magyarországon került sor, a házasság felbontásáról szóló ítéletről a fenti formanyomtatványon igazolás kiállítását kérheti. Az igazolás kiállítása automatikus és illetékmentes.

4.4. **Határon átnyúló szülői felelősséggel kapcsolatos ügyek a hatóságok előtt**

4.4.1. *Bevezetés*

A határon átnyúló családjogi vonatkozású ügyek legérzékenyebb területe a szülői felelősséggel kapcsolatos jogviták. Eljárási szempontból elkülönül a szülői felügyelet gyakorlását szabályozó peres szakasz, amellyel kapcsolatban a Brüsszel IIa rendelet a joghatósági szabályokat fekteti le. A peres szakaszt követi a szülői felelősség gyakorlását szabályozó ítélet elismerése

⁹⁴ Brüsszel IIa rendelet 21. cikk (1).

⁹⁵ Brüsszel IIa rendelet 21. cikk (2).

⁹⁶ Brüsszel IIa rendelet 37. cikk (1) és 39. cikk.

⁹⁷ Brüsszel IIa rendelet 38. cikk (2).

és végrehajtása, amelynek minimumszabályait is megadja a Brüsszel IIa rendelet. Külön ki kell emelni a határon átnyúló kapcsolattartási ügyeket, továbbá a szokásos külföldi tartózkodási hely kijelölésére vonatkozó eljárást.

Mindezeket megelőzően tisztázni szükséges, hogy mit ért a Brüsszel IIa rendelet a szülői felelősség fogalma alatt.

4.4.2. Szülői felelősséggel kapcsolatos ügyek

A Brüsszel IIa rendelet 1. cikk (1) bekezdés *b*) pontja szerint a rendelet hatálya kiterjed a szülői felelősség megállapítására, gyakorlására, átruházására, korlátozására vagy megszüntetésére. A Brüsszel IIa rendelet 1. cikk (2) bekezdése nem kimerítő jelleggel felsorolja, hogy mi tartozik a szülői felelősség körébe. Idetartozik a) a felügyeleti jog és kapcsolattartási jog; b) a gyámság, gondnokság és hasonló intézmények; c) a gyermek személyének, illetve vagyonának gondozásával megbízott olyan személyek vagy szervek kijelölése és feladatai, amelyek képviselik vagy támogatják a gyermeket; d) a gyermek nevelőszülőknél való elhelyezése vagy intézményi gondozásba helyezése; e) a gyermek védelmét célzó intézkedések a gyermek vagyonának kezelésével, megóvásával vagy rendelkezésre bocsátásával kapcsolatban.

4.4.3. A szülői felelősség tartalma

A szülői felelősség terén a legfontosabb fogalmak tisztáztak. A 2. cikk meghatározza a szülői felelősség (7. pont), a szülői felelősség gyakorlója (8. pont), a felügyeleti jog (9. pont) és a láthatási jog (10. pont) fogalmát.

Ennek megfelelően a *szülői felelősség*: egy gyermek személyével, illetve vagyonával kapcsolatos valamennyi jog és kötelesség, amelyet valamely természetes vagy jogi személy határozat, jogszabály hatálya, illetve jogilag kötelező megállapodás útján gyakorol. A szülői felelősség magában foglalja a felügyeleti jogot és a láthatási jogot is. A *szülői felelősség gyakorlója* olyan személy, aki szülői felelősséget gyakorol egy gyermek felett.

A Brüsszel IIa rendelet 2. cikk 7. pontja ad egy pozitív fogalmat, amelyet az 1. cikk (2) bekezdésében adott ügycsoportlista konkretizál.⁹⁸ Ez a lista példálózó jellegű, így a listában kifejezetten nem szereplő, de a rendelet cél-

⁹⁸ MAGNUS–MANKOWSKI 2012, 73.

kitűzéseikhez szorosan kapcsolódó ügycsoport is a Brüsszel IIa rendelet tárgyi hatálya alá tartozik.⁹⁹ A rendelet a szülői felelősséggel kapcsolatos minden döntést lefed. Ez azzal az előnnyel jár, hogy a Brüsszel IIa rendelet hatálya nemcsak a szülők egymás közötti, illetőleg a szülő(k) és a gyermek közötti szülői felelősséget érintő ügyekre, hanem a szülők és a harmadik személy közötti jogvitákra (például nagyszülő kapcsolattartási jogának érvényesítése) is kiterjed.¹⁰⁰

A szülői felelősség két fő fogalmi eleme a felügyeleti jog és a láthatási jog. A *felügyeleti jog* a gyermek gondozásával kapcsolatos jogok és kötelesek és különösen a gyermek tartózkodási helye meghatározásának joga. A láthatási jog különösen a gyermek korlátozott időre való elvitelének joga a szokásos tartózkodási helyétől eltérő helyre. A *láthatási jog* fogalmát a rendelet magyar nyelvű változata néhány helyen következetlenül kapcsolattartásként fordítja, a kapcsolattartás alatt azonban a láthatási jogot kell érteni.

4.4.4. Szülői felelősség tárgyában hozott határozatok elismerése és végrehajtása

4.4.4.1. Bevezetés

Annak érdekében, hogy a gyermekeket nemzetközileg védjék a jogellenes elvitelük vagy visszatartásuk káros következményeitől, megteremtsék a gyermekeknek a szokásos tartózkodási helyük szerinti államba történő azonnali visszavitelük biztosítására szolgáló eljárást, továbbá biztosítsák a láthatási jog védelmét, megkötötték az 1980. évi hágai egyezményt. A Brüsszel IIa rendelet a szülői felügyeletre vonatkozó ügyekben átveszi az 1980. évi hágai egyezmény irányultságát.¹⁰¹

A Brüsszel IIa rendelet a tagállamok bíróságai és hatóságai közötti együttműködés és kölcsönös bizalom elvére épül, amely főszabály szerint magában foglalja a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam bíróságai határozatainak automatikus elismerését és végrehajtását.

⁹⁹ C-ítélet, C-435/06, C:2007:714, 33–40.; A-ítélet, C-523/07, EU:C:2009:225, 27–29.

¹⁰⁰ MAGNUS-MANKOWSKI 2012, 74.

¹⁰¹ Rinau-ítélet, C-168/08. PPU, EU:C:2008:406, 48–49.

A Brüsszel IIa rendelet elismerési és végrehajtási szabályai alapján szükséges elkülöníteni egymástól a szülői felügyelet rendezése és a kapcsolattartás szabályozása tárgyában keletkezett határozatokra irányadó szabályokat.

4.4.4.2. Szülői felügyeletre vonatkozó határozatok elismerése és végrehajtása

A szülői felügyelet tárgyában valamely tagállamban hozott határozat elismerése és végrehajtása szoros összefüggésben áll a jogellenes gyermekelviteli, -visszatartási és a gyermek visszavitelének elrendelésével kapcsolatos eljárással. Ha a gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlása tárgyában végrehajtható határozat születik, a végrehajtás elrendelésében az érdekelt, akit megfosztottak a gyermek feletti tényleges felügyelet gyakorlásától. Belföldi tényállás esetén ilyenkor a szülői felügyelet gyakorlására jogosult személy a gyermek kiadására kötelezését kérheti azzal szemben, aki a gyermeket jogellenesen magánál tartja, visszatartja. A gyermek jogellenes külföldre vitele vagy külföldön való visszatartása esetén a szülői felügyelet gyakorlására jogosult személynek a gyermek visszavitele iránti eljárást kell kezdeményeznie. Ennek szabályait az EU-n belül részben az 1980. évi hágai egyezmény, részben a Brüsszel IIa rendelet 10–11. cikkei fektetik le.

Az egyezmény és a Brüsszel IIa rendelet célja, hogy biztosítsa a bármelyik szerződő államba jogellenesen elvitt vagy ott visszatartott gyermekek azonnali visszajuttatását, valamint azt, hogy a gyermekek feletti felügyelet és láthatás gyakorlására szolgáló jogot a többi szerződő államban tiszteletben tartsák.¹⁰² A gyermek visszavitelének elrendelése tehát valójában nem is a szülői felügyelet tárgyában való döntés, hanem a megsértett szülői felügyeleti jogok helyreállítása, abból kiindulva, hogy ez a gyermek elsődleges érdeke.¹⁰³

A gyermek elvitele esetén a gyermek visszavitelét három „helyen” lehet kérelmezni: a) azon tagállam joghatósággal rendelkező bíróságától, ahova a gyermeket elvitték, illetve ahol visszatartották; b) a szokásos tartózkodási hely szerinti tagállam joghatósággal rendelkező bíróságától; vagy c) attól

¹⁰² 1980. évi hágai egyezmény 1. cikk; Brüsszel IIa rendelet (17) preambulumbeközlése.

¹⁰³ A Kúriának a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat elemző csoportjának összefoglaló véleménye; 2013.[EL.II.G.1/14.](#); 8. o.

a bíróságtól is, amelynek a házasság felbontása, a különválás vagy a házasság érvénytelenítése iránti kérelem tárgyában kell határoznia, ha ez a bíróság valamely harmadik tagállam területén található. A meghozott végzés elismerésének és végrehajtásának módja a választott bíróságtól függően eltérő lehet.

Ha a bíróság rendelkezik a gyermek visszavételéről, akkor a határozat abban a tagállamban lesz végrehajtható, ahova a gyermeket elvitték, illetve ahol visszatartották. E visszaviteli eljárás hazai magyar gyakorlatának feltárását végezte el 2013-ban a Kúriának a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavételével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat-elemző csoportja, amelynek 41 oldal terjedelmű véleménye számos értékes adalékkal szolgál az eljárás hazai bírói gyakorlatával kapcsolatban.¹⁰⁴ A visszavitelre kötelező végzés végrehajtása a határozatot hozó tagállam nemzeti jogának alávetett. Hazánkban a visszavitelre kötelező határozat jogosultjának a Vht. gyermek átadására és a meghatározott cselekmény végrehajtására vonatkozó közös szabályainak „rögös útját” kell bejárnia, ha érvényt kíván szerezni a birtokában lévő határozatnak.¹⁰⁵ E speciális végrehajtási eljárásban az önálló bírósági végrehajtó a gyámhatóság és a rendőrség hathatós közreműködését is igénybe veheti.

Ha a végzést valamely másik tagállam bírósága hozta, a Brüsszel IIa rendelet 21. cikkének (1) bekezdése szerint a visszavitelre kötelező határozatot külön eljárás nélkül elismerik abban a tagállamban, ahova a gyermeket elvitték, illetve ahol visszatartották. Az ellenérdekű fél ilyenkor hivatkozhat a Brüsszel IIa rendelet 23. cikkében kimerítően felsorolt elismerés-megtagadási okokra, illetőleg a Brüsszel IIa rendelet 21. cikk (3) bekezdése alapján maga is kezdeményezheti a visszavitelre kötelező határozat el nem ismerésének megállapítását. A visszavitelre kötelező határozat végrehajtása azonban a Brüsszel IIa rendelet III. fejezetének 2. szakasza (28–36. cikk) alapján kezdeményezett végrehajthatóvá nyilvánítást (*exequatur*) tesz szükségessé.

Speciális eset forog fenn, ha a jogellenesen elvitt gyermek visszavételét azon tagállam bírósága, ahová a gyermeket elvitték, nem rendeli el, és ezt követően a gyermek eredeti szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam bírósága a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlásáról, valamint a gyermek kiadásáról rendelkezik. Ilyenkor az a tagállam, ahová a gyermeket

¹⁰⁴ Lásd: www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemen_y_2013_el_ii_g_1_14.pdf (A letöltés ideje: 2018. 02. 11.)

¹⁰⁵ Vht. 172–177. § és 180–180/A. §; Kozák 2009, 28.

elvitték, végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás (*exequatur*) nélkül köteles végrehajtani a más tagállamban hozott határozatot.¹⁰⁶

4.4.4.3. Kapcsolattartás szabályozására vonatkozó határozatok elismerése és végrehajtása

A Brüsszel IIa rendelet annak biztosításával könnyíti meg a határokon átvéltő kapcsolattartási jog gyakorlását, hogy az egyik tagállamban a kapcsolattartási jogra vonatkozóan meghozott határozat egy másik tagállamban közvetlenül – végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás lefolytatása nélkül – elismerhető és végrehajtható, feltéve, hogy az eredeti eljárás helye szerinti tagállam illetékes hatósága kiállítja a rendelet III. számú mellékletében szereplő igazolást.¹⁰⁷ A határozat végrehajthatóságát tanúsító igazolás a végrehajtási jogcímet önmagában igazolja, azt további vizsgálat tárgyává tenni nem lehet.¹⁰⁸ Az eredetileg eljáró bíróság az igazolást akkor állítja ki, ha megbizonyosodott arról, hogy a határozat meghozatala során az alábbi minimális eljárási garanciákat betartották: a) amennyiben a határozatot az alperes távollétében hozták meg, a meg nem jelent személy részére kézbesítették az eljárást megindító iratot, illetve az ezzel egyenértékű iratot megfelelő időben és oly módon, hogy az említett személy gondoskodni tudjon saját védelméről; vagy az említett személy részére kézbesítették az iratot, nem ezeknek a feltételeknek megfelelően, azonban megállapítást nyer, hogy ez a személy egyértelműen elfogadta a határozatot; b) valamennyi érintett fél lehetőséget kapott a meghallgatásra; c) a gyermek lehetőséget kapott a meghallgatásra, kivéve, ha a meghallgatást nem tartották célszerűnek a gyermek életkora vagy érettségi szintje miatt.¹⁰⁹ Az igazolást a határozat nyelvén a bíróságnak vagy a gyámhatóságnak kell kiállítania.¹¹⁰

Ha a láthatási határozatot Magyarországon kell végrehajtani, akkor a végrehajtást a kötelezett vagy a gyermek szokásos tartózkodási helye szerint illetékes gyámhivatal foganatosítja.¹¹¹ A végrehajtásra a Gyer. 33–33/B. §-a tartalmaz részletes rendelkezéseket.

¹⁰⁶ Brüsszel IIa rendelet 11. cikk (8); 40. cikk (1) b) pont.

¹⁰⁷ SOMFAI 2010, 151.

¹⁰⁸ KENGYEL–HARSÁGI 2009, 590.

¹⁰⁹ Brüsszel IIa rendelet 41. cikk (2).

¹¹⁰ Vht. 31/C. § (3) a) pont; Gyer. 166/A. § (2).

¹¹¹ Gyer. 166. § (1).

Amennyiben a határozatot külföldön kell végrehajtani, akkor a kapcsolattartásra jogosultnak a Brüsszel IIa rendelet III. melléklete szerinti igazolással és a határozat egy példányával a magyarországi központi hatósághoz kell fordulnia. A központi hatóság feladatokat az Emberi Erőforrások Minisztériuma látja el.

5. A hatóságok szerepe a határon átnyúló tartási kötelezettség érvényesítésében

5.1. Bevezetés

5.1.1. Jogforrások nemzetközi szintén

Tartás alatt legáltalánosabban a tartásra jogosult rászoruló személy megélhetéséhez szükséges anyagi javak, így különösen az étkezés, a lakhatás és a ruházat biztosítását szokás érteni. A tartási kötelezettség a jogszabály által tartásra köteles személyt, általában valamely családtagot terhel; így például a kiskorú gyermek a szülőjével szemben, a rászoruló szülő a nagykorú gyermekével szemben lehet jogosult tartásra.

A tartásdíjigények határon átnyúló érvényesítésével először az 1956. évi New York-i egyezmény foglalkozott.¹¹² Az egyezmény elfogadását követően közel egy tucat nemzetközi dokumentum¹¹³ szabályozta a kérdéskört, nem

¹¹² A tartásdíj külföldön való behajtása tárgyában New Yorkban 1956. június 20. napján kelt egyezmény; Magyarországon kihirdette az 1957. évi 53. tvr.

¹¹³ A gyermektartási kötelezettségre alkalmazandó jogról szóló, Hágában 1956. október 24. napján kelt egyezmény; a gyermektartási kötelezettség tárgyában hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, Hágában 1958. április 15. napján kelt egyezmény; a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, Brüsszelben 1968. szeptember 27. napján kelt egyezmény; a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, Hágában 1973. október 2. napján kelt egyezmény; a tartási kötelezettségekre vonatkozó határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, Hágában 1973. október 2. napján kelt egyezmény; a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, Luganóban 1988. szeptember 16. napján kelt egyezmény; a tartási kötelezettségekről szóló, Montevideóban 1989. július 15. napján kelt amerikai egyezmény; a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK rendelet; a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, Luganóban 2007. október 30. napján kelt egyezmény.

beszélve a jelentős számú kétoldalú jogsegélyegyezményről. Az ezredforduló körül a téma a nemzetközi szintű túlszabályozás terheivel szembesült, ezért a „káoszban” való rendteremtés egyre sürgetőbbé vált. Ez a folyamat a 2000-es évek első évtizedében zajlott le, amelynek eredményeként az EU-n kívül két nemzetközi jogforrás, így a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló 2007. évi hágai egyezmény (a továbbiakban: 2007. évi hágai egyezmény), valamint a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 2007. évi hágai jegyzőkönyv (a továbbiakban: 2007. évi hágai jegyzőkönyv), míg az EU-n belül a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK rendeletet (EuTR.) fogadták el.

A tartási ügyekben e három jogforrás több ponton szoros szálakkal kapcsolódik egymáshoz, ugyanis az EU csatlakozott a 2007. évi hágai egyezményhez és jegyzőkönyvhöz. Ennek eredményeként az EU tagállamainak egymás közötti viszonyában a tartási kötelezettséggel összefüggő ügyekben a joghatóság, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása körében az EuTR. (beleértve Dániát, Írországot és az Egyesült Királyságot is),¹¹⁴ az alkalmazandó jog körében pedig a 2007. évi hágai jegyzőkönyv (kivéve Dániát és az Egyesült Királyságot, de beleértve Írországot) irányadó.¹¹⁵ Az EU-n kívüli államok esetében a 2007. évi hágai egyezmény alkalmazandó, amennyiben annak a másik fél részese.

5.1.2. Belső jogforrások

Az EuTR. a rendeleti formája ellenére a hazai belső jogban szokatlan belső jogi aktivitást igényelt.

Egyrészt szükség volt a korábbi bírósági végrehajtási és nemzetközi magánjogi szabályok módosítására, amelyet a tartással kapcsolatos ügyekben

¹¹⁴ Az Egyesült Királyság 2009-ben tájékoztatta a Tanácsot és a Bizottságot, hogy elfogadja az EuTR.-t, amelyet a Bizottság 2009/451/EK határozatával (HL L 149., 2009. 06. 02., 73.) elfogadott. Dánia 2009 januárjában értesítette a Bizottságot arról, hogy végrehajtja az EuTR. azon rendelkezéseit, amelyek a 44/2001/EK rendelet módosítására vonatkoznak (HL L 149., 2009. 06. 12., 80.).

¹¹⁵ Írország részt vesz, ugyanakkor Dánia és az Egyesült Királyság nem vesz részt a 2007. évi hágai jegyzőkönyv alkalmazásában [a Tanács 2009/941/EK határozat (10)–(12) preambulumbekezdései, HL L 331., 2009. 12. 06., 17.].

a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK tanácsi rendelet végrehajtásának biztosítása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló 2010. évi CXXVII. törvény végzett el.

Másrészt az EuTR. 49. cikk (1) bekezdése alapján a tagállamok kötelezettsége volt a központi hatóságokra ruházott feladatok ellátása érdekében a központi hatóság kijelölése, amelyet az 1259/2010. (XI. 26.) Korm. határozat hajtott végre.¹¹⁶

Harmadrészt külön jogszabály, a határon átnyúló tartási ügyekben a központi hatósági feladatok ellátásáról szóló 2011. évi LXVII. törvény (a továbbiakban: Httv.) megalkotására volt szükség az EuTR. „velejének” belső jogi szabályozására. A törvénynek csak egy része szól a központi hatósági feladatokról, emellett a Httv. lefekteti a külföldre irányuló és a külföldről érkező kérelmek elintézésének menetét, amelynek során nemcsak a központi hatóság, hanem a bíróság és a gyámhatóság számára is feladatokat határoz meg. Emellett a Httv. hatálya nemcsak az EuTR., hanem a 2007. évi hágai egyezmény és a viszonzossági nyilatkozat alapján előterjesztett, tartási igény-nyel kapcsolatos kérelmek intézésére is kiterjed.

Végül a gyámhatósági feladatok részleteit a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.) foglalja magában.

Fontos még kiemelni, hogy az Nmjt. nem tartalmaz rendelkezést a határon átnyúló tartásdíjigények kapcsán. Ennek oka az, hogy a 2007. évi hágai jegyzőkönyv a tartási kötelezettségre irányadó jogot univerzális módon (*loi uniforme*) határozza meg.¹¹⁷

A 2011. június 18. napjától kötelezően alkalmazandó EuTR. hazai alkalmazását segítő az IM közzétette a „Gyakorlati útmutató a határon átnyúló tartási ügyek intézéséhez az Európai Unióban” című dokumentumot (a továbbiakban: IM gyakorlati útmutató).¹¹⁸

¹¹⁶ 1259/2010. (XI. 26.) Korm. határozat a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK rendelet, továbbá a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezmény szerinti központi hatósági feladatokat ellátó szerv kijelöléséről. *Magyar Közlöny*, 2010/180. sz. (2010. 11. 26.), 26023.

¹¹⁷ Erről lásd részletesen: BÓKA 2016.

¹¹⁸ Lásd: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/nemzetkozi-gyermekelviteli-es-tartas-dijjal-kapcsolatos-ugyek> (A letöltés ideje: 2020. 03. 17.)

5.1.3. A hatóságokra háruló feladatcsoportok

Az EuTR. és a belső jogi szabályozás alapján több, hatóságokra háruló feladatcsoport is elkülöníthető a tartási ügyek területén.

Az európai tartási rendelettel kapcsolatos hazai feladatok megoszlának a központi hatóság, a bíróságok és a gyámhatóságok között. A központi hatósági feladatokat az EuTR. VII. fejezete (49–63. cikk) öleli fel, azok hazai pontosítását pedig a Httv. végzi el. A központi hatóságoknak alapvetően a tagállamok közötti együttműködés területén van kiemelkedő szerepük. A bíróságoknak a határon átnyúló tartási perek (tartás megállapítása, megváltoztatása, megszüntetése) lefolytatása, a külföldről érkező tartási határozatok elismerése és végrehajtásának elrendelése, illetve a hazai tartási határozatok külföldi végrehajtásában való közreműködés körében vannak feladatai. A gyámhatóságoknak külföldről érkező tartási határozatok foganatosításával összefüggésben vannak hatáskörei.

E fő feladatokon kívül speciális feladatok hárulnak még a végrehajtás foganatosítása körében a végrehajtókra, illetve kormányhivatalokra is.

5.2. A magyar központi hatóság feladatai és eljárása

5.2.1. A központi hatóság kijelölése

Az EuTR. és a 2007. évi hágai egyezmény az államok feladatává tette a központi hatóságokra ruházott feladatok ellátása érdekében a központi hatóság kijelölését, továbbá azt, hogy a központi hatóság (hatóságok) kijelöléséről, azok elérhetőségeiről tájékoztassák a Bizottságot, illetőleg a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia Állandó Irodáját.¹¹⁹

A Kormány az 1259/2010. (XI. 26.) Korm. határozattal központi hatósági feladatokat ellátó szervként a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumot jelölte ki, amely jelenleg *Igazságügyi Minisztériumként* (a továbbiakban: IM) funkcionál.

¹¹⁹ EuTR. 49. cikk (1) és (3); 2007. évi hágai egyezmény 4. cikk (3).

5.2.2. A központi hatóság feladatai

5.2.2.1. Bevezetés

Az EuTR. és a 2007. évi hágai egyezmény a tartási követelések határokon átnyúló behajtásának megkönnyítése érdekében a központi hatóságok együttműködését szabályozó rendszert hozott létre.¹²⁰ A központi hatóságok feladatait és együttműködését az EuTR. VII. fejezete (EuTR. 49–63. cikk) részletesen szabályozza, és e központi hatósági feladatokat hazánkban a Httv. konkretizálja. Az EuTR. általános és egyedi feladatok között tesz különbséget.

A központi hatóságok *általános feladata* az együttműködési kötelezettség köre szerveződik. A központi hatóságok kötelesek egymással együttműködni és előmozdítani a hatáskörrel rendelkező hatóságok közötti együttműködést, továbbá kötelesek arra törekedni, hogy megoldást találjanak az alkalmazás során az egyedi ügyekben felmerülő nehézségekre. A központi hatóságok e feladatai közvetlenül a központi hatóságokra hárulnak, azt nem gyakorolhatják más szervezeten keresztül.¹²¹ Az EU-n belül a központi hatóságok integrációjának megerősítéséhez a tagállamok a polgári és kereskedelmi ügyekre létrehozott Európai Igazságügyi Hálózatot vehetik igénybe [EuTR. 50. cikk (2) bekezdés].¹²²

Ami az EuTR. 51. cikkében írt *egyedi feladatokat* illeti, a központi hatóságok az igazgatási teendők széles skáláján mozoghatnak, de még sincsenek olyan mértékű konkrét elvárások velük szemben, amelyek esetleg észszerűtlenül megterhelnék az anyagi forrásaikat.¹²³ Az egyedi feladatokat a központi hatóságok maguk is végrehajthatják, de azok elvégzését delegálhatják is más szervre. A cikk az egyedi feladatokat két részre osztja: az (1) bekezdés a kötelező feladatokat, a (2) bekezdés a kötelező feladatok végrehajtásához „szükséges intézkedéseket” sorolja fel.¹²⁴ Ennek megfelelően kötelező feladat a kérelmek továbbítása és fogadása, valamint a kérelmekkel kapcsolatos eljárások megindítása vagy az azzal kapcsolatos segítségnyújtás. Az egyedi feladatok emellett a jogsegély különböző formái a kézbesítés, a bizonyításvételel, a végrehajtás, a költségkezdvezmények stb.

¹²⁰ EuTR. (31) preambulumbekkezdés.

¹²¹ BORRÁS–DEGELING 2013, para. 96.

¹²² ANDRAE 2014, EG-UntVO, Art. 50, Rn. 1.

¹²³ WALKER 2015, 206.

¹²⁴ NIMMERRICHTER 2010, 116; ANDRAE 2014, EG-UntVO, Art. 50., Rn. 2.

A feladatok részletes tárgyalására e helyütt nincs lehetőség, azonban a legfontosabbak, amelyekre a magyar szabályozás is reflektál, külön pontban kiemelést nyernek.

5.2.2.2. A kérelmek továbbítása vagy fogadása

A központi hatóságok elsődleges és kötelező feladata a kérelmek továbbítása vagy fogadása [EuTR. 51. cikk (1) bekezdés *a*) pont].

Az EuTR. 55. cikke mondja ki, hogy a tartási kérelmeket a kérelmező tartózkodási helye szerinti tagállam központi hatóságán keresztül kell benyújtani a megkeresett tagállam központi hatóságához. Ebből egyes értelmezések szerint az következik, hogy a kérelmezők közvetlenül nem nyújthatnak be tartási kérelmet a megkeresett állam eljárásra illetékes hatóságához, csak a központi hatóságon keresztül.¹²⁵ Az EUB azonban az M. S.-ügyben hozott ítéletében egyértelművé tette, hogy az EuTR. rendelkezései lehetővé teszik a tartásra jogosult számára, hogy kérelmével közvetlenül a megkeresett állam illetékes hatóságához forduljon.¹²⁶

Ennek az ítéletnek a hazai szabályozás szempontjából is van tanulsága, hiszen a Httv. 4. § (1) bekezdése szerint a tartási igénnyel kapcsolatos, külföldre irányuló kérelmeket a kérelmező lakó-, tartózkodási vagy munkahelye szerint illetékes bíróságon „*kell*” előterjeszteni. A szabályozás értelmében a bíróság a hiánytalan kérelmet továbbítja a magyar központi hatósághoz, az pedig a kérelmet a végrehajtás érdekében megkeresett tagállam központi hatóságának küldi meg. A Httv. a bíróságnak megadja a lehetőséget a kérelem továbbításának elutasítására és az eljárás megszüntetésére is, a központi hatóságnak pedig szintén lehetősége van a kérelmet elutasítani. A hazai szabályozás alapján a tartásdíj behajtása iránti kérelem csak közvetett módon juthat el a végrehajtás államába, nyilvánvalóan gátolva ezzel a kérelmező gyors és hatékony végrehajtáshoz való jogát. Véleményem szerint a Httv. alkalmazásának a kérelmező választása esetén semmi akadálya, ám jelenleg a hazai szabályozásnak a Httv. 4. § (1) bekezdésében írt, választást nem tűrő megfogalmazása („*kell* előterjeszteni”) problematikus, ugyanis az M. S.-ítélet értelmében a központi hatóságon keresztül történő előterjesztés csak az egyik lehetőség. Emiatt a Httv. szabályozása ebben a körben pontosításra

¹²⁵ GEIMER–SCHÜTZE 2014, EuUnfVO, Art. 55, Rn. 1.

¹²⁶ M. S.-ítélet, C-283/16, EU:C:2017:104, 43–44.

szorul. Amíg ez nem történik meg, a magyar szabályozást a kötelező jelleg vonatkozásában a magyar jogalkalmazónak félre kell tennie.

Az EuTR. a továbbítandó és fogadásra alkalmas kérelmek típusait aszerint osztályozza, hogy annak a jogosult vagy a kötelezett-e az előterjesztője. A jogosult a tartási határozat elismerését és végrehajtását, tartási határozat meghozatalát vagy módosítását, míg a kötelezett a tartási határozat végrehajtásának felfüggesztését, korlátozását vagy módosítását kérheti. A kérelmeket az EuTR. által meghatározott formanyomtatványokon kell előterjeszteni.

Az EuTR. 58. cikke sematikusan „írja le” a megkereső és a megkeresett hatóság egyes eljárási lépéseit; a kérelem előterjesztésével kapcsolatos belső eljárási szabályokat, valamint a kérelem államon belüli útját minden államban belső jogi normának kell meghatározni.

A külföldre irányuló kérelmek kapcsán az IM fogadja a bíróságok által továbbított kérelmeket, gondoskodik a hiányok pótlásáról, a kérelem és mellékletei fordításáról, és továbbítja azokat külföldi központi hatósághoz.¹²⁷ A megkeresett központi hatóság a kérelem kézhezvételétől számított 30 napon belül igazolja a kérelem kézhezvételét, tájékoztatja a megkereső tagállam központi hatóságát, hogy milyen első lépéseket tett vagy fog megtenni a kérelem intézése érdekében; további szükséges dokumentumokat és információkat kérhet, továbbá e határidőn belül közli a kérelmező központi hatósággal a kérelem intézésével kapcsolatos megkeresésekre való válaszadásért felelős személy vagy szervezeti egység nevét és elérhetőségeit. A megkeresett központi hatóság a kézhezvétel igazolásától számított 60 napon belül tájékoztatja a kérelmező központi hatóságot a kérelem állásáról.¹²⁸

A külföldről érkező kérelmek kapcsán az IM a továbbított kérelmet fogadja, és megvizsgálja a szükséges intézkedések előkészítése érdekében. Ha a kérelem hiányos, a központi hatóság megkeresi a megkereső külföldi központi hatóságot. Hiánytalan kérelem esetén a központi hatóság intézkedik a kérelem teljesítése iránt, és tájékoztatja a megkereső külföldi központi hatóságot a kérelem intézésével kapcsolatos adatokról, a megtett intézkedésről.¹²⁹

Az IM a tartásdíj megállapítása, megváltoztatása vagy megszüntetése iránt előterjesztett kérelmet a gyámhatóságnak küldi meg megelőző eljárásra (lásd lentebb), ha pedig ez eredménytelenül zárul, a központi hatóság intézkedik a szükséges bírósági eljárás megindításának előkészítéséről.

¹²⁷ Httv. 11–16. §.

¹²⁸ EuTR. 58. cikk (3)–(4).

¹²⁹ Httv. 18–19. §.

Külföldről érkező, tartásdíj végrehajtása iránti kérelem előterjesztése esetén a központi hatóság közvetlenül folytatja le a megelőző eljárást, amelynek keretében a kötelezettet értesíti a kérelem előterjesztéséről, és tájékoztatja a kérelem alapján teendő intézkedésekről, a tartásdíj végrehajtásával kapcsolatos jogairól és kötelezettségeiről, továbbá arról, hogy lehetősége van a tartásdíj önkéntes megfizetésére vagy halasztás, részletfizetés iránti kérelem előterjesztésére. Ha a kötelezett a központi hatóság által meghatározott határidőn belül eljuttatja a tartás önkéntes megfizetésére vonatkozó kötelezettség-vállaló nyilatkozatát és az esedékessé vált tartásdíj vagy egy részének megfizetéséről szóló igazolást, vagy kérelmet terjesztett elő halasztás, részletfizetés iránt, azt a központi hatóság továbbítja a megkereső külföldi központi hatóságnak, és felkéri a kérelmező arra vonatkozó nyilatkozatának beszerzésére. Ezt követően a központi hatóság a kérelmező nyilatkozata alapján jár el. Ha a tartásdíj önkéntes megfizetéséről határidőben nem érkezett nyilatkozat és igazolás, továbbá halasztási vagy részletfizetési kérelmet sem terjesztett elő a kötelezett, vagy ha a kérelmező ezek ellenére is fenntartja kérelmét, az IM intézkedik a szükséges bírósági eljárás megindítása iránt.

A megkeresett központi hatóság csak abban az esetben utasíthatja el egy kérelem intézését, ha nyilvánvaló, hogy az nem felel meg az EuTR. követelményeinek, ilyen esetben késedelem nélkül tájékoztatni kell a megkereső hatóságot az elutasítás okairól. A kérelem megkeresett hatóság általi elutasítására csak akkor van lehetőség, ha már a továbbított iratokból „nyilvánvalóan” következik, hogy a kérelem előterjesztésének feltételei nem állnak fenn, például ha a kérelmező nem az EuTR. 56. cikkében felsorolt kérelmek egyikét terjeszti elő.¹³⁰ Ugyanakkor a megkeresett központi hatóságnak nincs joga elutasítani a tartási kérelmet alaptalanság miatt,¹³¹ vagy amiatt, hogy további iratokra, információkra van szükség a kérelem elintézéséhez, ugyanis ilyenkor felkérheti a megkereső központi hatóságot a hiányzó iratok, információk átadására.

¹³⁰ ANDRAE 2014, EG-UntVO, Art. 58, Rn. 9.

¹³¹ BORRÁS–DEGELING 2013, para. 345.

5.2.2.3. Eljárások megindítása

A központi hatóságok másik elsődleges és kötelező feladata a kérelmekkel kapcsolatos eljárások megindítása vagy a megindítás elősegítése.¹³²

E feladat a megkeresett központi hatóságok oldalán jelentkezik a hozzájuk beérkezett tartási kérelmekkel összefüggésben. Az „eljárás” fogalma alatt közigazgatási és bírósági eljárást is érteni kell. Azokban az államokban, ahol a központi hatóságok közvetlen eljárás-indítási jogosultsággal rendelkeznek, a hatóság feladata az eljárás kezdeményezése, ahol pedig a központi hatóság ilyen közvetlen jogosultsággal nem rendelkezik, a hatóság elősegíteni köteles az eljárás megindítását.¹³³

A tartási követelések bírósági érvényesítését alkalmazó államokban a tartási igény alternatív rendezése megelőzheti a bírósági eljárás megindítását,¹³⁴ és ennek eredménytelensége esetén válhat szükségessé a bírósági eljárás megindítása. Ilyen lehetőség az IM, illetőleg a gyámhivatalok által lefolytatott előzetes eljárás hazánkban; ennek eredménytelensége generálja a kormányhivatalnál a pártfogó ügyvéd kirendelését, majd a pártfogó ügyvéd által kezdeményezett bírósági eljárást. Ezek részleteit lásd lentebb.

5.2.2.4. Nemzetközi jogsegély

Az egyedi feladatok között olyanokat is találunk, amelyek a tartási ügyekben speciális jogsegély nyújtását teszik lehetővé, e jogsegély koordinátorai pedig a központi hatóságok. Ilyen jogsegélyről van szó, amikor a központi hatóságot minden szükséges intézkedés megtételére kötelezi a kötelezett vagy a jogosult tartózkodási helyének meghatározásához, a jövedelmi és vagyoni körülményekre vonatkozó információk szolgáltatásához, a bizonyítékok beszerzéséhez és kézbesítéséhez, valamint a származás megállapításához.¹³⁵

A tartási igények határon átnyúló érvényesítésekor a kérelmező gyakran szembesül azzal a nehézséggel, hogy az ellenérdekű fél tartózkodási helye, címe ismeretlen számára, márpedig ez a követelés érvényesíthetőségének előfeltétele.¹³⁶ Ennek kapcsán az EuTR. bevezeti a különleges intézkedés

¹³² EuTR. 51. cikk (1) b) pont.

¹³³ BORRÁS–DEGELING 2013, para. 116.

¹³⁴ EuTR. 51. cikk (2) d) pont.

¹³⁵ EuTR. 51. cikk (2) b)–c), g)–h) és j) pont.

¹³⁶ ANDRAE 2014, EG-UntVO, Art. 53, Rn. 24.

iránti megkeresés lehetőségét. Ennek segítségével a kérelmező még a tartási kérelem beadása előtt a lakóhelye szerinti tagállam központi hatóságához fordulhat annak érdekében, hogy a központi hatóság különleges intézkedés keretében keresse meg egy másik állam központi hatóságát a jogosult vagy a kötelezett tartózkodási helyének, jövedelmének, vagyonának, munkáltatójának közlése végett.¹³⁷ Az EuTR. ezzel a lehetőséggel egységesen megkönnyíti a másik fél címének felkutatását. Az információkhoz való hozzáférés tekintetében az EuTR. több részletszabályt tartalmaz.¹³⁸

Az EuTR. hatékony jogsegélyt vár el a megkeresett központi hatóságoktól az ilyen megkeresések teljesítése során. A központi hatóság nem bújhat ki a megkeresés teljesítése alól azzal az indokkal, hogy nem rendelkezik közvetlen hozzáféréssel a szükséges adatbázis(ok)hoz, hiszen az ilyen jogsegély-kérelem elintézése a részes állam belső jogi normái által meghatározott.¹³⁹

A hazai szabályozás szerint ha a különleges intézkedés megtétele iránti megkeresés a tartásra jogosult vagy kötelezett lakó- vagy tartózkodási helyének meghatározására irányul, a központi hatóság megkeresi a polgárok személyi adatait kezelő szervet a lakóhelyre vagy tartózkodási helyre vonatkozó adat beszerzése érdekében, és a beszerzett adatot továbbítja a megkereső központi hatóságnak.¹⁴⁰ Ha a különleges intézkedés megtétele iránti megkeresés a tartásra kötelezett jövedelmére, munkáltatójára, vagyonára vonatkozó adatok beszerzésére irányul, a központi hatóság az illetékes bírósági végrehajtót keresi meg.¹⁴¹

A központi hatóság a származás megállapításához a gyámhatóság bevonásával nyújt segítséget, amely a gyámhatósági feladatok között kerül részletezésre.

A magyar központi hatóság az okirati vagy egyéb bizonyíték beszerzését, illetőleg irat kézbesítését célzó megkeresés teljesítését az erre vonatkozó nemzetközi szerződés, európai uniós jogi norma, viszonyossági nyilatkozat vagy a nemzetközi jogsegély teljesítésére vonatkozó külön törvény szerint segíti elő.

¹³⁷ NIMMERRICHTER 2010, 117; EuTR. 53. cikk (1).

¹³⁸ EuTR. 61–62. cikk.

¹³⁹ BORRÁS–DEGELING 2013, para. 137–138.

¹⁴⁰ Httv. 26. §.

¹⁴¹ Httv. 27. § (1).

5.3. A gyámhivatalok feladatai

5.3.1. Bevezetés

A gyámhatóságoknak alapvetően két lényeges feladata van az EuTR.-ből fakadóan: egyfelől az IM mint központi hatóság megkeresése alapján eljár a külföldről érkező tartásdíj megállapítása, megváltoztatása vagy megszüntetése iránt előterjesztett kérelmekkel kapcsolatos megelőző eljárás során, másfelől az állam által megelőlegezett tartásdíj behajtása iránti kérelem kérelmezőjeként léphet fel.

5.3.2. Megelőző eljárás

Ha a külföldről érkező kérelem tartásdíj megállapítására, megváltoztatására vagy megszüntetésére irányul, a központi hatóság a tartási igény peren kívüli teljesítése érdekében a gyámhatóság közreműködésével megkísérli önkéntes teljesítésre vonatkozó megállapodás vagy kötelezettség-vállalás létrehozását. Ilyenkor a központi hatóság a tartásdíjfizetésre-kötelezés vagy a tartásdíj felemelése iránti kérelmet továbbítja a kötelezett, a tartásdíj leszállítása vagy megszüntetése iránti kérelmet pedig a belföldi jogosult lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes gyámhatóságnak.¹⁴² A Httv. nem veszi számításba, hogy tartásdíj leszállítása és megszüntetése iránt a jogosult is, tartásdíj megállapítása és felemelése iránt a kötelezett is terjeszthet elő kérelmet, így a megelőző eljárást éppen az általában tényleges vitát nem hozó esetekben nem teszi lehetővé.

A gyámhatóság a kérelemmel érintett személyt a kérelem beérkezésétől számított 30 napon belül személyesen meghallgatja, és tájékoztatja a kérelem tartalmáról, a kérelem alapján teendő intézkedésekről, a tartásdíjfizetéssel kapcsolatos jogokról és kötelezettségekről, valamint arról, hogy lehetősége van a tartásdíj önkéntes megfizetésére, vagy a kérelem tárgyában nyilatkozat tételére. A gyámhatóság a kérelemmel érintett személy tartásdíjjal kapcsolatos nyilatkozatát jegyzőkönyvbe foglalja, amelyet a kérelemmel érintett személy az aláírásával lát el. A nyilatkozatnak – az érintettek személyi adatain és lakóhelyén kívül – a következőket kell tartalmaznia: a tartásdíj fizetésére vonatkozó kötelezettségvállaló vagy egyéb nyilatkozatot, vagy a tartásdíj

¹⁴² Httv. 20. § (2).

megváltozása vagy megszüntetése iránti kérelemre vonatkozó nyilatkozatot; a tartási kötelezettség fajtáját; a megfizetni vállalt tartásdíj összegét, esedékességét, a tartásdíjfizetési kötelezettség kezdő és befejező időpontját, vagy a megfizetni elfogadott tartásdíj összegét, esedékességét, időtartamát, vagy a tartásdíjfizetési kötelezettség megszűnésének elfogadását.

A gyámhatóság a jegyzőkönyvet – fordítás készítése nélkül – megküldi a központi hatóságnak, és ezzel az eljárás lezárul, kivéve, ha a kérelmező nyilatkozata alapján a kérelemmel érintett személy ismételt meghallgatása szükséges.¹⁴³ Az IM tájékoztatja a megkereső külföldi központi hatóságot, és felkéri a kérelmező arra vonatkozó nyilatkozatának beszerzésére. Ezt követően a központi hatóság a kérelmező nyilatkozata alapján jár el. Ha a kérelemmel érintett személy nyilatkozatában foglaltakat a kérelmező elfogadta, a központi hatóság erről a kérelemmel érintett személyt tájékoztatja.

Ugyanígy kell eljárni akkor is, ha a kérelmező a tartási igényre vonatkozó kérelemmel együtt a származás megállapítására vonatkozó határozat hozatalára irányuló kérelmet is előterjeszt.¹⁴⁴

Ha a tartásdíjjal kapcsolatos nyilatkozat beszerzése nem járt sikerrel, vagy a kérelmező a nyilatkozat megtétele ellenére is fenntartja kérelmét, a központi hatóság intézkedik a szükséges bírósági eljárás megindításának előkészítéséről.¹⁴⁵ A központi hatóság a kérelmező jogi képviselőének biztosítása érdekében értesíti a kérelem előterjesztéséről a perre hatáskörrel rendelkező, illetékes bíróság székhelye szerinti jogi segítségnyújtó szolgálatot, pártfogó ügyvéd kirendelését követően pedig a kirendelt pártfogó ügyvédnek megküldi a jogi képviselő ellátásához szükséges iratokat.¹⁴⁶ A magyarországi lakóhellyel, tartózkodási hellyel, szálláshellyel vagy munkavégzési hellyel nem rendelkező külföldi személy esetében a jogi segítségnyújtási támogatások engedélyezésével összefüggő kérelem elbírálására Budapest Főváros Kormányhivatala XI. Kerületi Hivatala az illetékes.¹⁴⁷

¹⁴³ Gyer. 169/A. § (2).

¹⁴⁴ Gyer. 169/A. § (3)–(4).

¹⁴⁵ Httv. 22. § (1).

¹⁴⁶ Httv. 22. § (2).

¹⁴⁷ Az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes feladat- és hatáskörökről szóló 362/2016. (IX. 29.) Korm. rendelet 12. § (2).

5.3.3. Gyermektartásdíj megelőlegezése

5.3.3.1. Feltételek

Amennyiben a gyermektartásdíjra jogosult a kötelezettől nem tudja behajtani a jogerős határozatban megállapított gyermektartásdíjat, bizonyos feltételek mellett állam által megelőlegezett gyermektartásdíjra tarthat igényt, akkor is, ha a kötelezett külföldön tartózkodik. A gyermektartásdíj megelőlegezésének akkor van helye, ha *a)* a bíróság a tartásdíjat jogerős határozatában már megállapította, vagy van olyan külföldi bíróság – vagy más hatóság által hozott jogerős határozat –, amelyet a Magyarországon élő gyermek javára nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján kell végrehajtani; *b)* a gyermektartásdíj összegének behajtása átmenetileg lehetetlen; *c)* a gyermeket gondozó szülő vagy más törvényes képviselő nem képes a gyermek részére a szükséges tartást nyújtani, feltéve, hogy a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi átlagjövedelem nem éri el az öregségi nyugdíj legkisebb összegének kétszeresét.¹⁴⁸

Nincs helye megelőlegezésnek, ha a kötelezett lakóhelye olyan államban van, ahol a tartásdíj nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján nem érvényesíthető, vagy ha a kötelezett külföldi tartózkodási helye ismeretlen. E kizáró szabálynak a 2007. évi hágai egyezményben részes államok és az uniós tagállamok viszonylatában nincs jelentősége.

A kérelem mellékleteit a Gyer. szabályozza. A határon átnyúló tartásdíjigény érvényesítése viszonylatában egy specialitásra szükséges felhívni a figyelmet. A Gyer. értelmében a gyermektartásdíj megelőlegezése iránti kérelem előterjesztésekor a jogosultnak igazolnia kell, hogy megkísérelte a tartásdíj behajtását. A hazai végrehajtási eljárás tekintetében ez azt jelenti, hogy a kérelemhez a végrehajtás szünetelését kimondó, 6 hónapnál nem régebbi jegyzőkönyvet kell mellékelnie, amely a gyermektartásdíj eredménytelen végrehajtását igazolja. A külföldi végrehajtás esetén azonban elegendő a gyermektartásdíj behajtása iránti eljárás megindítását igazoló okiratot csatolni a kérelemhez, ha a kötelezett lakóhelye olyan államban van, ahol a tartásdíj behajtása nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján lehetséges; e körülményt a jogosultnak közokirattal kell igazolnia.¹⁴⁹ Egyes gyámhatóságok ezt szigorúan értelmezve elvárják, hogy a jogosult külföldi

¹⁴⁸ Gyvt. 22. § (1).

¹⁴⁹ Gyer. 69. § (4) *db*) pont; Gyer. 70. § (5).

hatóságtól szerezzen be olyan okiratot, amely igazolja, hogy a végrehajtást megkísérelte; más gyámhatóságok ezzel szemben megelégszenek azzal, ha a jogosult egy hazai hatósági okirattal igazolja, hogy a külföldi végrehajtást kezdeményezte. A helyes gyakorlat az utóbbi, amit megerősít a KIM Nemzetközi Magánjogi Főosztályának tájékoztatója is: e szerint amennyiben a jogosult a magyar bíróság előtt kezdeményezte a gyermektartásdíj külföldön történő behajtását, és ezt kérelmének egy bírósági pecséttel ellátott példányával igazolni tudja, a jogosultnak egyéb, a magyarországi adósokra vonatkozó esetekben kötelezően benyújtandó dokumentumokkal a külföldi végrehajtás eredménytelenségét vagy szünetelését nem kell igazolnia.

5.3.3.2. Állami előleg behajtása iránti kérelem

Amennyiben a tagállam valamely szerve a tartásdíjat határon átnyúló tartási ügyben megelőlegezi, az EuTR. 64. cikke lehetővé teszi, hogy a tartás helyett nyújtott ellátások megtérítését kérő közintézmény kérelmére a kötelezett ellen hozott határozat, valamint a jogosult és a kötelezett közötti ügyben hozott határozat elismerése, végrehajthatóvá nyilvánítása vagy végrehajtása iránt kérelmet terjesszenek elő. A határozatok elismerésének és végrehajthatóvá nyilvánításának, valamint a határozatok végrehajtásának érdekében benyújtott kérelem szempontjából a „jogosult” kifejezés olyan közintézményt is magában foglal, amely a tartásra jogosult személy helyett jár el, vagy amely a tartás helyett nyújtott ellátások után visszatérítésre jogosult.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az állami előleg tárgyában döntő gyámhivatal az illetékes bíróságon kérelmet terjeszthet elő az EuTR. VI. sz. mellékletének kitöltésével a tartási határozat másik tagállamban való elismerése és végrehajtása iránt az állam által ténylegesen előlegezett tartásdíj erejéig. A kérelemhez csatolni kell a tartási határozatot, annak I. vagy II. melléklet szerinti kivonatát, az állami előlegezésről szóló határozatot és a ténylegesen kifizetett összegről szóló igazolást. A kérelem előterjesztését megelőzően célszerű, ha a gyámhivatal előzetesen megkeresi az IM-et, amely tájékoztatást tud adni arról, hogy várható-e eredmény az állami előleg behajtására irányuló kérelem előterjesztésétől.

A gyámhivatalok által előterjesztett ilyen kérelmek intézése a bíróság hatáskörébe tartozik, a bíróságok a Httv. 3–10. §-ai szerint járnak el.

5.4. A bíróságok feladatai

5.4.1. Bevezetés

A Httv. többféle feladatot ró a bíróságokra is: egyfelől a hatáskörükbe utalja a magyarországi határozatok hiteles kivonatainak kiállítását, másfelől a külföldre irányuló kérelmek központi hatóságokhoz való továbbításával kapcsolatos eljárás lefolytatását, végül a külföldről érkező kérelmekkel összefüggő bírósági eljárások lefolytatását. E hatáskörök bíróságokra telepítését az EuTR. 51. cikk (4) bekezdése teszi lehetővé.

5.4.2. Kivonat kiállítása határozatról, perbeli egyezségről, közokiratról

Ha egy bíróság előtt az elismert tartási határozatra hivatkoznak, az erre hivatkozó felet a bíróság kötelezheti, hogy nyújtsa be az eredeti eljárás helye szerinti bíróság által kibocsátott kivonatot (esettől függően az EuTR. I. vagy II. sz. mellékletében foglalt formanyomtatványt felhasználva).¹⁵⁰ Bármely érdekelt fél kérelmére az eredeti eljárás helye szerinti tagállam illetékes hatósága igazolást ad ki a perbeli egyezségről vagy a közokiratról, esettől függően az I. és II. sz. mellékletben, illetve a III. és IV. sz. mellékletben található formanyomtatvány felhasználásával.¹⁵¹

A magyarországi határozat, közokirat vagy perbeli egyezség más tagállamban történő végrehajtása érdekében az illetékes magyar hatóságnak igazolást kell kiállítania a határozatról, közokiratról vagy perbeli egyezségről.¹⁵²

Az EuTR. kifejezetten csak a közokirat és a perbeli egyezség vonatkozásában írja elő az igazolás kiállításának kötelezettségét, a határozatról a kivonat kiállításának kötelezettsége az EuTR. 20. cikk (1) bekezdés *b*) pontjából csak közvetett módon következik.

Az első fokon eljáró magyar bíróság a 2011. június 18. előtt indult eljárásokban az exequatúreljárás alkalmazásával végrehajtandó magyar tartási határozatok másik uniós tagállamban történő végrehajtásához az EuTR. II. számú melléklete szerinti kivonatot, míg a 2011. június 18. napján vagy azt követően indult eljárásban hozott, exequatur nélkül végrehajtandó magyar

¹⁵⁰ EuTR. 40. cikk (2).

¹⁵¹ EuTR. 48. cikk (3).

¹⁵² Vht. 31/C. §.

tartási határozatok másik tagállamban történő végrehajtásához az EuTR. I. számú melléklete szerinti kivonatot állítja ki a határozatról. A 2011. június 18. előtt indult eljárásokban hozott tartási határozatok másik tagállamban az EuTR. IV. fejezet 2. szakasza szerinti exequatureljárást követően hajthatók végre, és ez az exequatureljárást alkalmazandó a brit tartási határozatokra, mivel a brit bíróságok nem alkalmazzák a hágai jegyzőkönyvet a 2011. június 18. után indult eljárásokban sem.

A kivonat kiállításának alapvető feltétele, hogy az alapeljárás helye szerinti tagállamban a határozat (perbeli egyezség, közokirat) végrehajtható legyen.

Hazánkban a kivonatot határozat vagy perbeli egyezség esetén az első fokon eljáró bíróság állítja ki,¹⁵³ közokirat esetében a közokiratot kiállító hatóság székhelye szerint illetékes helyi bíróság, ha pedig a közokiratot közjegyző állította ki, továbbá a közjegyző által hozott, marasztalást tartalmazó végzés és a közjegyző által jóváhagyott – a bírósági egyezséggel azonos hatályú – egyezség esetén a közjegyző állítja ki.¹⁵⁴ A kivonat több alkalommal is kiállítható.¹⁵⁵ A kivonat kiállítása iránti bírósági eljárás illetékmentes.¹⁵⁶

5.4.3. A külföldre irányuló kérelmek továbbítása

A határon átnyúló tartási ügyekben a külföldre irányuló kérelmek központi hatósághoz való továbbítása a bíróságok hatáskörébe tartozik. A bíróságnak a kérelem központi hatóság részére történő továbbítására szolgáló eljárása polgári nemperes eljárás, amelyre elsősorban a Httv. rendelkezéseit (3–10. §), amennyiben pedig a Httv. eltérően nem rendelkezik, a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) szabályait a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel kell megfelelően alkalmazni. A bírósági titkár és a bírósági ügyintéző a bíróság hatáskörébe utalt bármely eljárási cselekményt elvégezhet.¹⁵⁷

A tartásdíj fizetésére kötelező belföldi bírósági határozat külföldi államban történő elismerése és végrehajthatóságának megállapítása vagy

¹⁵³ Vht. 31/C. § (1) e) pont.

¹⁵⁴ Vht. 31/C. § (2) c) pont.

¹⁵⁵ Vht. 31/C. § (5).

¹⁵⁶ Itv. 57. § (1) u) pont.

¹⁵⁷ Httv. 4. § (1)–(2).

a végrehajtása iránti kérelem továbbítása ügyében az első fokon eljáró bíróság illetékes.¹⁵⁸

Az EuTR. VI. sz. mellékletén előterjesztett végrehajtási kérelemhez mellékelni kell:

- az EuTR. I. vagy II. sz. melléklete szerint kiállított kivonatot;
- a határozat vagy egyezség egy végrehajtási záradékkal ellátott hiteles kiadványát (ha rendelkezésre áll, akkor az idegen nyelvűt is);
- a hátralékról szóló iratot;
- a külföldi központi hatóságnak adott meghatalmazást;
- értesítést arról, hogy a kérelmezőt költségmentességben részesítette (a végzés egy példányával) vagy arról, hogy a fordítási költségek letétbe helyezésére sor került;
- a tartásra szoruló gyermek születési anyakönyvi kivonatának fénymásolatát és iskolalátogatási igazolást.

A bíróság a kérelmet és mellékleteit továbbítja az IM-nek, vagy – amennyiben a Httv. feltételeinek az nem felel meg – a továbbítás iránti kérelmet elutasítja. Az elutasító végzés ellen fellebbezésnek van helye.

5.4.4. Külföldről érkező kérelmek

A tartásra jogosult kérheti a határozat elismerését és/vagy végrehajtását, tartásdíjat megállapító határozat hozatalát vagy a korábbi határozat módosítását (tartásdíj felemelése, leszállítása, megszüntetése), függetlenül attól, hogy az alaphatározatot melyik tagállamban hozták. A tartásdíjfizetésre kötelezett kérheti az olyan határozat elismerését, amely egy előző határozatnak a megkeresett tagállamban való végrehajtása felfüggesztéséhez vagy korlátozásához vezet, továbbá a korábbi határozat módosítását (tartásdíj leszállítása, felemelése, megszüntetése), függetlenül attól, hogy az alaphatározatot melyik tagállamban hozták.

Az IM a külföldről érkező tartásdíj megállapítása, módosítása vagy megszüntetése iránti kérelmeket az illetékes gyámhatóságnak küldi meg, amely a peres eljárást elkerülését célzó megelőző eljárást folytat le. Ha ez eredménytelenül zárul, akkor a központi hatóság intézkedik a szükséges bírósági eljárás megindításának előkészítése iránt, és a kérelmező részére

¹⁵⁸ Httv. 3. § (1)–(2).

pártfogó ügyvéd kirendelése érdekében értesíti a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság székhelye szerinti igazságügyi szolgálatot, a kirendelt pártfogó ügyvédnek pedig megküldi a jogi képviselőt ellátásához szükséges iratokat. A felperes képviselőjében eljárva a pártfogó ügyvéd kötelessége a kereset előterjesztése.

A tartásdíj végrehajtása iránti kérelem előterjesztése esetén a központi hatóság közvetlenül folytatja le a megelőző eljárást, és ha ez eredménytelenül zárul, a központi hatóság a kérelmező részére pártfogó ügyvéd kirendelése érdekében értesíti az illetékes bíróság székhelye szerinti igazságügyi szolgálatot, a kirendelt pártfogó ügyvédnek pedig megküldi a jogi képviselőt ellátásához szükséges iratokat. A végrehajtást kérő képviselőjében eljárva a pártfogó ügyvéd kötelessége a végrehajtási kérelem előterjesztése.

6. Határon átnyúló öröklési ügyek

6.1. Bevezetés

Az EU-n belül az államhatárokat „átlépő” öröklési ügyek száma az összes öröklési ügy 10%-ára tehető; ez abszolút számban évi 450 000 ügyet jelent, kombinált értéküket pedig több mint 120 milliárd euróra becsülik. E számok fényében látható, hogy az EU-n belül a releváns határon átnyúló elemmel rendelkező hagyatéki és öröklési ügyekre vonatkozóan a szabályozást egységesíteni szükséges. Ezt az egységesítést végzi el az európai öröklési rendelet, azaz a 650/2012/EU rendelet (a továbbiakban: EuÖrR).¹⁵⁹

Az EuÖrR. megalkotásának kiindulópontja az, hogy a szabad mozgás, tartózkodás, munkavállalás és letelepedés joga gyakorlásának következményeként egyre több európai polgár rendelkezik több tagállamban ingó- és ingatlanvagyonnal, bankszámlával stb., és ebből fakadóan elhalálozás esetén egyre több nemzetközi vonatkozású öröklési ügy merül fel, amikor is az örökhagyónak nem csupán a hazájában, de más államokban is marad az örökösök között felosztandó hagyatéka. Az EuÖrR. megalkotásának elsődleges célja az volt, hogy ilyenkor az örökhagyó bárhol fellelhető hagyatékának jogi sorsa

¹⁵⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről; HL L 201., 2012. 07. 27., 107.

egy eljárásban kerüljön rendezésre, és az annak során hozott öröklési határozatot vagy okiratot a többi uniós tagállamban is elismerjék, különösen ott, ahol a hagyatéki vagyon ténylegesen fellelhető.

Az EuÖrR. a határon átnyúló öröklési ügyek négy fő szegmensét szabályozza. Idetartozik egyrészt a joghatóság kérdése, amely arra ad választ, hogy az örökléssel kapcsolatos jogi eljárásokat (így például egy hagyatéki eljárást) melyik uniós tagállamban lehet lefolytatni, azaz melyik tagállam bíróságának, közjegyzőjének vagy más szervének van eljárási jogosultsága. Az EuÖrR. másrészt szabályozza az alkalmazandó jog kérdését, vagyis azt, hogy az eljárni jogosult (azaz joghatósággal rendelkező) hatóság az örökható hagyatékának sorsát melyik állam öröklési jogszabályai alapján köteles elbírálni. Harmadrészt az EuÖrR. szabályozza az uniós tagállamok bíróságai, közjegyzői vagy más hatóságai által öröklési ügyekben meghozott határozatok (például hagyatékátadó végzések) tagállamok közötti „szabad forgalmát”, azaz kölcsönös elismerését is. Végül az EuÖrR. bevezeti az európai öröklési bizonyítványt.¹⁶⁰ Az alábbiakban az EuÖrR. e négy szabályozási területét emelem ki, utalva a hazai specialitásokra. Hazánkban a hagyatéki eljárásra vonatkozó szabályokat a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Hetv.), az öröklési szabályokat a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) fekteti le.

Az EuÖrR. alkalmazásában három tagállam, nevezetesen az Egyesült Királyság (Nagy-Britannia és Észak-Írország), továbbá Írország és Dánia nem vesz részt. Ezt a három uniós tagállamot a rendelet alkalmazása során úgy kell tekinteni, mintha unión kívüli, harmadik államok lennének.

6.2. Eljárni jogosult hatóságok

6.2.1. Bevezetés

Az eljárási jogosultságot két aspektusból kell megvizsgálni. Egyfelől szembevetendő, hogy az EuÖrR. a szabályait a „bíróságokra” formázza, ugyanakkor több uniós tagállamban, köztük hazánkban is, a hagyatéki eljárást nem a bíróságok, hanem a közjegyzők folytatják le. Kérdéses tehát, hogy Magyarországon a közjegyzők a határon átnyúló öröklési ügyekben hatáskörrel rendelkeznek-e.

¹⁶⁰ A részletes bemutatást lásd: GOMBOS 2014a, 4.7. pont.

Másfelől tisztázni szükséges, hogy a több tagállamhoz is kapcsolható öröklési ügyben mi alapján dől el, hogy melyik tagállam eljárásra hatáskörrel rendelkező hatósága járhat el az ügyben (joghatóság).

6.2.2. Hatáskörrel rendelkező hatóságok

Az EuÖrR. 2. cikke általánosan és elvi jelleggel mondja ki, hogy a rendelet nem érinti a tagállami hatóságok öröklési ügyekkel kapcsolatos hatáskörét. Ezzel az EuÖrR. kifejezésre juttatja, hogy tiszteletben tartja a tagállamokban az öröklési ügyek elintézésére alkalmazott eltérő fórumrendszereit. Ezzel összhangban az EuÖrR. 3. cikk (2) bekezdése meghatározza azokat a minimumsz tenderdeket, amelyek mellett – elnevezéstől függetlenül – egy hatóságot, szervet vagy szakembert az EuÖrR. értelmében vett „bírósnak” lehet tekinteni. Az EuÖrR. alkalmazásában a „bírósnak” fogalmát tágan kell értelmezni, hogy abba ne csak a szó szoros értelmében vett, igazságszolgáltatási feladatokat ellátó bíróságok tartozzanak bele, hanem egyes tagállamokban azon közjegyzők vagy nyilvántartó hivatalok is, akik vagy amelyek bizonyos öröklési ügyekben a bírósághoz hasonlóan igazságszolgáltatási feladatokat látnak el, továbbá azon közjegyzők és jogi szakemberek is, akik egyes tagállamokban bíróság felhatalmazásával bizonyos öröklési ügyben igazságszolgáltatási feladatokat látnak el.¹⁶¹

Az EuÖrR. *expressis verbis* kinyilvánított szándéka, hogy mindazon közjegyzők, akik a tagállamokban hatáskörrel rendelkeznek öröklési ügyekben, gyakorolhassák e hatáskörüket.¹⁶² Ennek alapkritériumai a következők: *a)* a közjegyző igazságszolgáltatási feladatot lásson el *vagy* igazságügyi hatóság felhatalmazása alapján, illetőleg igazságügyi hatóság ellenőrzése alatt járjon el; *b)* e hatóságok és jogi szakemberek szavatolják a pártatlanságot és a felek meghallgatáshoz való jogát; *c)* a tevékenységük helye szerinti tagállam joga értelmében határozataik ellen igazságügyi hatóság előtt jogorvoslattal lehessen élni, vagy azokat igazságügyi hatóság felülvizsgálhatja; *d)* határozataik hasonló hatállyal és joghatással rendelkezzenek, mint az igazságügyi hatóságok által ugyanilyen ügyben hozott határozatok.

Amennyiben a közjegyzők vagy más öröklési ügyekben eljáró hatóságok e feltételeknek megfelelnek, „vonatkoznak rájuk a joghatósági szabályok,

¹⁶¹ EuÖrR. (20) preambulumbekzdés.

¹⁶² EuÖrR. (21) preambulumbekzdés.

és az általuk hozott határozatok forgalmára a határozatok elismerésére, végrehajthatóságára és végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni”,¹⁶³

Az EuÖrR. minden tagállam kötelezettségévé tette azon hatóságok vagy jogi szakemberek megjelölését, amelyek e fenti kritériumoknak megfelelnek.¹⁶⁴ Hazánk az EuÖrR. 3. cikk (2) bekezdése szerinti bíróság fogalomkörébe tartozóként jelölte meg a közjegyzőt is.

6.2.3. Joghatóság

Az öröklési rendelet a joghatóság szabályozását tekintve egy öt pilléren álló szabályozási rendszeren nyugszik, amely alapjaiban az általános joghatóságra, oszlopaiban a megállapodáson alapuló joghatóságra, a jogválasztás esetére irányuló szabályozásra, a kiegészítő joghatóságra, valamint a *forum necessitatisra* támaszkodik.¹⁶⁵

Ami az általános joghatóságot illeti, annak a tagállamnak a bírósági jogosultak eljárni, ahol az örökhagyónak az elhalálozás időpontjában a szokásos tartózkodási helye volt. Ez nemcsak a joghatóság, hanem az alkalmazandó jog általános kapcsolólve is. Az EuÖrR. preambuluma fontos támpontokat nyújt a fogalomértelmezés helyes irányához. A szokásos tartózkodási hely meghatározása céljából az öröklés ügyében eljáró hatóságnak átfogóan kell értékelnie az örökhagyónak a halálát megelőző években és az elhalálozása időpontjában fennálló életkörülményeit, figyelembe véve az összes releváns tényállási elemet, különösen az örökhagyónak az érintett államban való tartózkodása időtartamát és gyakoriságát, valamint annak körülményeit és indokait. Az így meghatározott szokásos tartózkodási helynek szoros és tartós kapcsolatot kell jelentenie az érintett állammal.¹⁶⁶

Az EuÖrR. 5. cikke az öröklésben érdekelt személyek részére megteremt a joghatósági megállapodás megkötésének lehetőségét, feltéve, hogy az örökhagyó jogválasztással élt. Az EuÖrR. kiegészítő joghatósági okok meghatározásával biztosítja azon örökhagyók hagyatéka feletti joghatóságot, akiknek az elhalálozásuk időpontjában a szokásos tartózkodási helyük nem

¹⁶³ EuÖrR. (22) preambulumbekzdés.

¹⁶⁴ EuÖrR. 79. cikk.

¹⁶⁵ SURI 2017, 44.

¹⁶⁶ EuÖrR. (23) preambulumbekzdés.

európai uniós tagállamban volt.¹⁶⁷ Amennyiben a rendelet egyéb rendelkezései alapján egyik tagállam bírósága sem rendelkezik joghatósággal, kivételes esetben valamely tagállam bíróságai határozatot hozhatnak az öröklés tárgyában, amennyiben az eljárás megindítása vagy lefolytatása észszerűtlen vagy lehetetlen lenne egy olyan harmadik államban, amelyhez az ügy szorosan kapcsolódik; az ügynek azonban kielégítő mértékben kapcsolódnia kell az eljáró bíróság szerinti tagállamhoz.¹⁶⁸

6.3. Alkalmazandó jog

Az EuÖrR. kollíziós jogi szabályainak legfontosabb jellegzetessége az univerzális hatály, vagyis a rendelet harmadik államok viszonyában is alkalmazást nyer, és nem jelent akadályt, hogy a rendeletben nem részes állam jogát kell alkalmazni. Ebből az is következik, hogy a tagállami kollíziós öröklési szabályok csak a hézagok kitöltésére szorítkozhatnak. Ezért van az, hogy a magyar Nmjt. csupán az EuÖrR. által nem szabályozott szóbeli végrendeletre, valamint az állam öröklésére állapít meg nemzetközi magánjogi szabályokat.¹⁶⁹

Az EuÖrR. a hagyaték egységének elvén áll, vagyis a joghatósággal rendelkező hatóság az örökhagyó teljes hagyatékának felosztásáról határozhat, függetlenül attól, hogy a hagyaték tárgya belföldön vagy külföldön található. Ezt az elvet az EuÖrR. az örökhagyó – elhalálozáskori – szokásos tartózkodási helye mint általános kapcsolóelv alkalmazásával érvényesíti. Az EuÖrR. megadja annak lehetőségét, hogy az örökhagyó még életében jogválasztással éljen a hagyaték egészére: az örökhagyó választhatja a választáskor vagy az elhalálozásakor meglévő állampolgársága szerinti jogot, többes állampolgárság esetén pedig bármelyik állampolgársága szerinti jogot választhatja.

6.4. Elismerés, végrehajthatóság és végrehajtás

Az EuÖrR. megalkotása időben egybeesett a Brüsszel I. rendelet felülvizsgálatával, mely utóbbinak nem titkoltan a legfontosabb újítása

¹⁶⁷ EuÖrR. 10. cikk.

¹⁶⁸ EuÖrR. 11. cikk.

¹⁶⁹ Nmjt. 64–65. §.

az *exequature*járás teljes eltörlése volt. Ehhez képest a fél évvel korábban elfogadott EuÖrR. az elismerés és végrehajtás szabályozása kapcsán a hagyományos formulát tartotta fenn, vagyis automatikus elismerést vezet be az öröklési ügyekben, de a végrehajtás feltételeként végrehajthatóvá nyilvánítást kíván meg.

Az EuÖrR. elismerésre vonatkozó szabályai így a Brüsszel I. rendelet 33–34. cikkeiben lefektetett szabályozási koncepción alapulnak. Ennek megfelelően az egyik tagállamban hozott öröklési határozatot külön eljárás nélkül automatikusan el kell ismerni egy másik tagállamban (*ex lege* elismerés).¹⁷⁰ A külföldi határozat belföldön történő elismerésének megtagadására közrendbe ütközés [40. cikk *a*) pont], a meghallgatáshoz fűződő alapvető eljárási jog megsértése [40. cikk *b*) pont] és összeegyeztethetatlenség okán [40. cikk *c*)–*d*) pontok] kerülhet sor.¹⁷¹

A valamely tagállamban hozott és az adott államban végrehajtható határozat egy másik tagállamban is végrehajtható, amennyiben azt az EuÖrR. 45–58. cikkében meghatározott eljárás keretében bármely érdekelt fél kérelmére végrehajthatóvá nyilvánították.¹⁷²

6.5. Európai öröklési bizonyítvány

Az EuÖrR. forradalmi újításaként az európai öröklési bizonyítvány megalkotását tekintik, amely olyan okirat, amellyel az öröklésben érdekelt személyek, így az örökös, a hagyományos, a helyettük kirendelt ügygondnok, a hagyatéki gondnok és a hagyatéki végrehajtó az öröklési eljárásban jogállásukat hivatalosan igazolni tudják, továbbá anélkül képesek jogaikat érvényesíteni, illetőleg jogosítványaikat igazolni a kibocsátóállamon kívüli más tagállamokban, hogy külön eljárásnak kellene alávetniük magukat. A bizonyítvány nem képez végrehajtható jogcímet, azonban bizonyítóerővel rendelkezik, és feltételezni kell, hogy hitelesen bizonyítja az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos tényezőkre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított tényezőket, például a végintézkedések tartalmi érvényességét.¹⁷³

¹⁷⁰ EuÖrR. 39. cikk (1).

¹⁷¹ SURI 2017, 55.

¹⁷² EuÖrR. 43. cikk.

¹⁷³ EuÖrR. (71) preambulumbekezdés.

Hazánkban az európai öröklési bizonyítvány kiállítását az örökös vagy a hagyományos teljes hatályú hagyatékátadó végzés, a teljes hatályúvá vált ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés, valamint az ideiglenes hagyatékátadó végzéssel érintett valamennyi igény bírósági elbírálása esetén hozott hagyatéki eljárást befejező végzés jogerőre emelkedését követően kérheti; a végrendeleti végrehajtó, valamint a hagyatéki gondnok – ideértve az ügygondnokot is – már ezt megelőzően is kérheti a végrendelet végrehajtására vagy a hagyaték kezelésére vonatkozó jogosultsága bizonyítása érdekében.¹⁷⁴

6.6. A határon átnyúló öröklési ügyekkel kapcsolatos hazai feladatok

6.6.1. A jegyző feladatai

A jegyző számára egyrészt a külföldön lévő hagyatéki vagyon leltározásának szükségessége jelent speciális feladatot.¹⁷⁵ A külföldi hagyatéki vagyon leltározására az általános szabályok [Hetv. 20. §] irányadóak azzal, hogy a külföldi hagyatéki vagyont a hagyatéki leltárba a leltárelőadónak akkor kell felvennie, ha annak meglétét és hagyatékhoz tartozását igazolták.¹⁷⁶

Másrészt a jegyzőnek a hagyatéki vagyon leltározása során akkor lehet speciális feladata, ha az örökhagyónak az elhalálozása időpontjában a szokásos tartózkodási helye külföldön volt. Ilyenkor a jegyző köteles a joghatóság megállapításához szükséges adatok beszerzésére. Ennek körében a jegyző beszerzi az örökhagyó elhalálozása időpontjában szokásos tartózkodási helyének megállapításához szükséges adatokat, így különösen a) az örökhagyó utolsó bejelentett lakcímét, a bejelentés időpontját; b) az örökhagyó halálát megelőző években ismert egy vagy több tartózkodási helyét; c) az örökhagyó utolsó bejelentett munkahelyét vagy egyéb jövedelemszerző tevékenységének helyét; d) az örökhagyó állampolgárságát; e) az örökhagyó idegenrendészeti

¹⁷⁴ Hetv. 102/B. § (1)–(2).

¹⁷⁵ A leltározást – a (2)–(3) bekezdés kivételével – a jegyző végzi. A leltározást a közjegyző végzi, ha a leltár felvételének vagy kiegészítésének szükségessége a jegyző vagy a jegyző által megbízott ügyintéző eljárása után merült fel. A közjegyző a leltár felvétele vagy kiegészítése céljából az illetékes jegyzőt is megkeresheti. A leltározást akkor is a közjegyző végzi, ha a jegyző a Hetv. 23. § (1) bekezdésében meghatározott határidőn belül a leltárt nem készíti el, és erről a közjegyző értesül [Hetv. 21. § (1)–(3)].

¹⁷⁶ Hetv. 43/A. § (1).

státuszát; illetve f) az örökhagyó tulajdonát képező jelentősebb vagyontárgyai helyét.¹⁷⁷

6.6.2. A közjegyző feladatai

6.6.2.1. Hagyatéki eljárási igazolás kiállítása

Ha az öröklésben érdekelt a hagyatéki leltárfelvétel során bejelentette, hogy van külföldi hagyatéki vagyontárgy, azonban annak meglétét és hagyatékhoz tartozását igazolni nem tudja, de valószínűsíti, kérésére – a hagyatéki leltár megküldését követően – a közjegyző hagyatéki eljárási igazolást állít ki annak érdekében, hogy az öröklésben érdekelt az igazoláshoz szükséges okiratot beszerezhesse. A közjegyző azonban e kérelemről függetlenül hivatalból is intézkedhet a külföldi vagyon meglétét és hagyatékhoz tartozását igazoló okirat beszerzése iránt.¹⁷⁸

A hagyatéki eljárási igazolás azt igazolja, hogy az örökhagyó hagyatéka tekintetében a közjegyző előtt hagyatéki eljárás van folyamatban, és abban – az eljárás adatai szerint – kik az öröklésben érdekeltek.¹⁷⁹ A hagyatéki eljárási igazolás nem minősül jogot keletkeztető vagy kötelezettséget megállapító okiratnak, nem jogosít fel a hagyatéki vagyon birtokba vételére, használatára, hasznosítására, haszonélvezetére és a hagyatéki vagyonnal való rendelkezésre, nem képez továbbá érvényes jogcímet nyilvántartásba való bejegyzéshez.¹⁸⁰

A közjegyző annak az öröklésben érdekeltnek a kérelmére, aki külföldi hagyatéki vagyon igazolását követően valószínűsíti, hogy az veszélyben van, külföldi felhasználás céljából ugyancsak hagyatéki eljárási igazolást állít ki.

6.6.2.2. Öröklési bizonyítvány kiállítása

Aki valószínűsíti, hogy jogainak érvényesítéséhez vagy megóvásához az örökhagyó utáni öröklési rend igazolása szükséges, annak esetében

¹⁷⁷ 29/2010. (XII. 31.) KIM rendelet 4/A. §.

¹⁷⁸ Hetv. 43/A. § (2)–(3).

¹⁷⁹ Hetv. 101/B. § (2).

¹⁸⁰ Hetv. 101/B. § (3).

a közjegyző a hagyatékban vagy annak egy részében érvényesülő öröklési rendet (az örökös személyét, a hagyatékban való részesülése jogcímét és a hagyatékban való részesülése arányát) külön végzésbe foglalt öröklési bizonyítvánnyal állapítja meg. Öröklési bizonyítvány kiállításának például akkor van helye, ha az örökhagyó után hagyatéki vagyon nem maradt, vagy a hagyaték tárgya kizárólag külföldi ingatlan vagy olyan külföldön lévő ingóság, amelynek átadására vonatkozóan a közjegyzőnek nincs joghatósága.¹⁸¹

6.6.2.3. Európai öröklési bizonyítvány kiállítása

Az európai öröklési bizonyítvány kiállítása iránti kérelem elbírálására a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyző illetékes. A kérelemhez az EuÖrR. 65. cikk (3) bekezdésében foglalt okiratokat kell mellékelni, kivéve, ha azokat korábban már csatolták, vagy a közjegyző rendelkezésére állnak.¹⁸² A közjegyző az európai öröklési bizonyítvány kiállítása iránti kérelemről külön végzésben dönt. A közjegyző a kérelemnek helyt adó végzés jogerőre emelkedését követően a bizonyítványt a megfelelő formanyomtatványon haladéktalanul kiállítja.¹⁸³

Felhasznált irodalom

- ANDRAE, Marianne (2014): Verordnung (EG) Nr. 4/2009 des Rates vom 18. Dezember 2008 über die Zuständigkeit, das anwendbare Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und die Zusammenarbeit in Unterhaltssachen. In RAUSCHER, Thomas szerk.: *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht. Kommentar*. München, Sellier.
- BÓKA János (2016): Tartási kötelezettségek az új magyar nemzetközi magánjogi törvényben. In BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán szerk.: *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok*. Budapest, HVG-ORAC. 260–278.

¹⁸¹ Hetv. 102. §.

¹⁸² Hetv. 102/A. § (3)–(4).

¹⁸³ Hetv. 102/C. §.

- BORRÁS, Alegria – DEGELING, Jennifer (2013): *Rapport explicatif sur la Convention sur le recouvrement international des aliments destinés aux enfants et à d'autres membres de la famille*. La Haye, Bureau Permanent de la Conférence.
- GÄRTNER, Veronika (2008): *Die Privatscheidung im deutschen und gemeinschaftsrechtlichen Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. Tübingen, Mohr Siebeck. DOI: <https://doi.org/10.1628/978-3-16-151393-0>
- GEIMER, Reinhold – SCHÜTZE, Rolf A. (2014): *Internationaler Rechtsverkehr in Zivil- und Handelssachen*. Band 2. München, C.H. Beck.
- GOMBOS Katalin (2014a): *A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban*. Budapest, CompLex.
- GOMBOS Katalin (2014b): Eljárásjogi harmonizációs törekvések az Európai Unióban. *Acta Juridica et Politica*, 77. évf. 121–131.
- GOMBOS Katalin (2014c): A határon átnyúló elemeket tartalmazó jogviták bírói gyakorlata. *Iustum Aequum Salutare*, 10. évf. 2. sz. 15–22.
- GOMBOS Katalin (2017): *Az Európai Unió jogrendszere és közjogának alapjai*. Budapest, Wolters Kluwer.
- HEGEDŰS Andrea (2010): Az azonos neműek élettársi kapcsolatának társadalmi és jogi megítélése az ókortól napjainkig. *Jogelméleti Szemle*, 2. sz.
- KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória (2009): *Európai polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris.
- KOZÁK Henriette (2009): Gyermek jogellenes elvitele miatti eljárás a határok nélküli Európában. *Családi Jog*, 7. évf. 1. sz. 25–29.
- MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos (2014): *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Budapest, ELTE Eötvös.
- MAGNUS, Ulrich – MANKOWSKI, Peter szerk. (2012): *Brussels IIbis Regulation*. München, Sellier. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783866539044>
- NIMMERRICHTER, Clemens (2010): *Das Haager Unterhaltsübereinkommen 2007*. Dissertation, Wien.
- PINTENS, Walter (2006): Marriage and Partnership in the Brussels IIa Regulation. In TOMLJENOVIC, Vesna – ERAUW, Johan A. – VOLKEN, Paul: *Liber Memorialis Petar Sarcevic. Universalism, Tradition and the Individual*. München, Sellier. 335–344.
- RAUSCHER, Thomas (2004): *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar*. München, Sellier.
- RAUSCHER, Thomas (2009): *Internationales Privatrecht. Mit internationalem und europäischem Verfahrensrecht*. 3. Auflage. Heidelberg, C. F. Müller.
- SOMFAI Balázs (2010): Kapcsolattartás az új Brüsszel II. rendelet tükrében. In BÍRÓ Endre szerk.: *Jogágazat születik...: a gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon*. Budapest, Jogismeret Alapítvány.

- SURI Noémi (2017): *Az európai öröklési rendelet eljárásjogi intézményeinek elemzése. A hagyatéki vagyon jogi sorsának rendezésére irányuló egyes tagállami eljárások összehasonlító vizsgálata*. PhD-értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2018.008.
- SZEIBERT Orsolya (2013): Ami a házasság témájából Európát jelenleg leginkább foglalkoztatja: az azonos nemű partnerek házassága. *Családi Jog*, 11. évf. 1. sz. 38–44.
- SZEIBERT Orsolya (2014a): *A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében*. Budapest, ELTE Eötvös.
- SZEIBERT Orsolya (2014b): *A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában*. Budapest, HVG-ORAC.
- TÓTH Norbert (2017): A nemesi címek és az uniós polgárság összefüggései, különös tekintettel az Európai Unió Bíróságának a Wolffersdorff-ügyben hozott ítéletére. *Jogtudományi Közlöny*, 72. évf. 1. sz. 16–24.
- VÖRÖS Imre (2012): A regionális együttműködés új, hatékonyabb jogi formája az EU-ban. *Miskolci Jogi Szemle*, 7. évf. 1. sz. 5–11.
- WALKER, Lara (2015): *Maintenance and Child Support in Private International Law*. Hart Publishing. DOI: <https://doi.org/10.5040/9781474202572>